

**MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK
ƏSASLARI**

**MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN
EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI**

BAKI-2010

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

Müəllif: Sahib Məmmədov

Siyasət sənədi Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü üzrə QHT Koalisiyasının sifarişi ilə, Açıq Cəmiyyət İnstitutu-Yardım Fondu və Revenue Watch (gəlirlərə nəzarət institutunun maliyyə yardımı ilə hazırlanmışdır.

MÜNDƏRİCAT

XÜLASƏ.....	4
GİRİŞ.....	6
AZƏRBAYCANDA MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN OLUNMASININ HÜQUQİ ƏSASLARI VƏ PROBLEMLƏRİ	8
Mövcud hüquqi vəziyyət və qanunvericilik.....	8
Praktikada mövcud olan problemlər.....	11
BEYNƏLXALQ PRAKTİKA.....	12
Mədən sənayesində şəffaflığın təmin olunması üzrə qanunvericilik sahəsində Xarici ölkələrin təcrübəsi.....	12
MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN ARTIRILMASI ÜÇÜN SİYASƏT VARIANTLARI.....	18
MSŞT üzrə fəaliyyətləri tənzimləyən normaların təkmilləşdirilməsi yolu ilə mövcud problemlərin həlli.....	18
Mövcud Qanunvericilik atklarına əlavə və dəyişikliklərin edilməsi yolu ilə MSŞT üzrə fəaliyyətlərdə mövcud olan problemlərin həlli.....	20
Yeni qanunun qəbulu zərurəti.....	20
QANUNUN QƏBULUNUN PRAKTİKİ VƏ HÜQUQİ NƏTİCƏLƏRİ	23
TÖVSIYYƏLƏR.....	23
MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIQ TƏŞƏBBÜSÜ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QANUNU (layihə).....	25

XÜLASƏ

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünü dəstəkləyən ilk ölkələrdən biri kimi Azərbaycan onun tətbiqi sahəsində də bir sıra mühüm əhəmiyyət kəsb edən yeniliklər etmişdir. Bu baxımdan hazırda MSŞT-ni tətbiq edən ölkələrdə və MSŞT üzrə Beynəlxalq Katibliyi tərəfindən müsbət qiymətləndirilir. Azərbaycan MSŞT ölkələri içərisində validasiya prosesini keçmiş ilk ölkədir. Ölkədə MSŞT-nin tətbiqi üzrə hökumət, vətəndaş cəmiyyəti və şirkətlərdən ibarət memorandum artıq 6 ildən artıqdır ki qüvvədədir. Ölkədə MSŞT tətbiqini tənzimləyən bir neçə sənəd vardır ki, onlardan da əsas sənədlər kimi aşağıdakıları göstəmək olar:

1. MHŞT üzrə Komissiya yaradılmasına dair Nazirlər Kabinetinin 13 noyabr, 2003-cü il tarixli Sərəncamı;
  2. Komissiyanın yeni tərkibi haqqında Nazirlər Kabinetinin 30 noyabr 2006-cı il tarixli 363 sayılı Sərəncamı;
  3. ““Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycan Respublikasında tətbiqinə dair qarşılıqlı anlaşma haqqında” MEMORANDUM və ona əlavələr (1,2,3,4 və 5 sayılı əlavələr);
  4. Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşma
- Bu sənədlər ölkədə MSŞT tətbiqini təmin edən əsas sənədlərdir. Bununla belə MSŞT-nin tətbiqinə Azərbaycana nisbətən daha sonra qoşulmuş və hələlik yalnız namizəd ölkə statusuna malik olan bir neçə dövlət vardır ki, onlar MSŞT-nin tətbiqinə hüquqi status vermişlər, onun fəaliyyətini ayrıca qanunla tənzimləyirlər. Azərbaycan isə MSŞT tətbiqində qabaqcıl ölkə və MSŞT üzvü olmasına baxmayaraq MSŞT proseslərini hüquqi öhdəlik yaratmayan razılaşmalarla tənzimləməkdə davam edir.
- Aşağıda təqdim olunan siyasət sənədi ölkədə MSŞT-nin sonrakı tətbiqinin hüquq müstəvisinə keçirilməsinin zəruriliyi və perspektivlərinə həsr olunmuşdur.

Siyasət sənədinin ilk fəslində **Azərbaycanda mədən sənayesində şəffaflığın təmin olunmasının hüquqi əsasları və problemləri** adlanır. Bu fəsildə əsasən iki istiqamət üzrə təhlil aparılmışdır. Bunlar mövcud hüquqi vəziyyət və qanunvericilik və praktikada mövcud olan problemlərdir.

Təhlilin nəticəsi onu göstərir ki, ölkədə MSŞT-nin tətbiqini tənzimləyən sənədlər yalnız müvafiq hökumət qərarı ilə yaradılmış komissiya və üç tərəfli razılaşmalar və onlara edilən əlavələrdir. Bu razılaşmalar tərəflər üçün hər hansı hüquqi öhdəlik yaratmır. Mədən sənayesində həyata keçirilən fəaliyyətlərə, o cümlədən şirkətlərin gəlirləri və onların hökumətə ödənişlərinə dair məlumatın əldə edilməsi üçün birbaşa imperativ norma yoxdur. İnformasiya əldə etmək haqqında Qanun şirkətləri informasiya sahibi kimi göstərmir və bu baxımdan onlar belə informasiyaları sorğu əsasında təqdim etmirlər. Bu isə praktikada problemlər yaradır. MSŞT çərçivəsində şirkətlər ödəmələrə dair məlumatları vermək üzrə razılaşblar, lakin bu ödənişlərlə bağlı geniş ictimaiyyət yalnız ümumi şəkildə tanış olmaq imkanına malikdir.

Siyasət Sənədinin növbəti fəslə MSŞT ilə bağlı qanunvericilik sahəsində beynəlxalq təcrübənin təhlilinə həsr olunub.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

Burada Mədən Sənayesində Şəffaflıq təşəbbüsü ilə bağlı ilk dəfə olaraq 2007-ci ildə qanun qəbul etmiş Nigeriyanın və 2009-cu ilə analoji qanunu qüvvəyə minmiş Liberiyanın müvafiq qanunlarında bəhs edilir. Bu ölkələrin MSŞT haqqında Qanunları qəbul etməsi bizim ölkə üçün də müsbət təcrübə sayıla bilər. Bununla belə həmin ölkələrin qanunvericilik sistemi ilə Azərbaycanın qanunvericilik sistemi fərqlənir.

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü ilə bağlı Azərbaycanda da analoji qanun qəbul etmək olarmı? Belə Qanunun qəbuluna zərurət varmı? Belə sualların təhlili ilə bağlı siyasət sənədinə növbəti fəsil daxil edilmişdir. Mədən sənayesində şəffaflığın artırılması üçün siyasət variantları adlanan bu fəsildə bir neçə mümkün siyasət variantı təklif olunur. İlk növbədə MSŞT üzrə fəaliyyətləri tənzimləyən normaların təkmilləşdirilməsi yolu ilə mövcud problemlərin həllinin mümkünlüyü müzakirə olunur. Hazırda ölkədə MSŞT-nin tətbiqini tənzimləyən sənədlərin üstün və zəif aspektləri göstərilir.

Təklif olunan digər siyasət variantında Mövcud Qanunvericilik atklarına əlavə və dəyişikliklərin edilməsi yolu ilə MSŞT üzrə fəaliyyətlərdə mövcud olan problemlərin həllinin mümkün olub olmaması qısa təhlil olunur.

Nəhayət Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü haqqında Qanunun qəbulunun zəruri olub olmaması əsaslandırılır. Hər üç variantı təhlil edərək belə bir qənaət irəli sürülür ki, bu siyasət variantlarından ən uyğunu yeni qanunun qəbuludur. Yeni Qanunun qəbulu ölkədə 6 ildən artıq bir müddətdə tətbiq olunan Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü ilə bağlı fəaliyyətlərin keyfiyyətcə yeni mərhələyə keçməsinə səbəb ola bilər. MSŞT-nin tətbiqi qanunvericiliklə tənzimlənməklə, hüquqi öhdəlik yaratmayan müqavilə öhdəliyindən, hüquqi öhdəlik və məsuliyyət yaradan qanun müstəvisinə keçə bilər.

Siyasət sənədinin sonunda təhlilin ümumi nəticələri və tövsiyələr verilir. Ümumi nəticələr və tövsiyələrin mahiyyəti yeni qanun layihəsinin qəbulunun zərurətini özündə ehtiva edir. Bununla belə göstərilir ki, belə qanun qəbul edilərkən bir sıra ciddi amillər nəzərə alınmalıdır. Ölkədə neft fondunun olması, ölkənin dövlət quruluşunun və hakimiyyət bölgüsünün belə qanunu qəbul etmiş ölkələrdən fərqli olmasının, mövcud praktika və ənənələrin nəzərə alınmalı olduğu da vurğulanır.

GİRİŞ

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü (MSŞT) (EITI (Extractive Industry Transparency Initiative)) - 2002-ci ilin sentyabr ayında İohannesburg şəhərində keçirilmiş Davamlı İnkişaf üzrə Dünya Sammitində Böyük Britaniyanın Baş Naziri Tony Bleyr tərəfindən irəli sürülmüşdür. Məqsəd təbii ehtiyatlarından son dərəcə asılı ölkələrin mədən sənayesində ödəmələr və gəlirlər üzərində şəffaflığın artırılmasıdır. Bu təşəbbüs hökumətləri, mədən sənayesində çalışan özəl, və ya dövlət mülkiyyətində olmasından asılı olmayaraq bütün şirkətləri, beynəlxalq təşkilatları, QHT-ləri və başqalarını könüllülük əsasında ödəmələr və gəlirlərin şəffaflığını artırmaq üçün birgə çalışmağa sövq edir. 2002-ci ilin sentyabrından bəri bu təşəbbüs ona qoşulan hökumətlər, neft, qaz və mədən sənayesinin digər sahələrində çalışan şirkətlər, beynəlxalq təsisatlar, sərmayəçilər və QHT-lər tərəfindən inkişaf etdirilmişdir.ⁱ

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü universal standart olmaqla neft, qaz və dağ mədən sənayesində gəlirlərin şəffaflığının təmin olunmasına imkan yaradır. MHŞT iki əsas mexanizm üzərində cəmlənmişdir. Birincisi, o tələb edir ki, şirkətlər hökumətlərə verdikləri ödənişləri, hökumətlər isə şirkətlərdən aldıkları gəlirləri açıqlasınlar. İkincisi o tələb edir ki, bu məlumatlar müstəqil auditor və maraqlı tərəflərin nəzarət komitələri tərəfindən tutuşdurulsun.ⁱⁱ

2003-cü il iyunun 17-də Londonda keçirilmiş MHŞT üzrə 1-ci beynəlxalq konfransda Azərbaycan bu beynəlxalq Təşəbbüsə qoşulduğunu bəyan etmişdir. Nazirlər Kabineti 13 noyabr 2003-cü il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycanda "Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsü"(MHŞT) üzrə hökumət komissiyası yaratmışdır.

Komissiyaya Azərbaycan Respublikasında mineral ehtiyatların istismarı ilə əlaqədar dövlət orqanlarının daxil olmaları, dövlət şirkətlərinin və dövlət mülkiyyətində olan digər qurumların əldə etdikləri gəlirləri (xarici və milli şirkətlərin ödənişləri hesabına əldə olunan gəlirlər daxil olmaqla) barədə məlumatların toplanması, bu məlumatlar əsasında MHŞT-nin iştirakçıları tərəfindən razılaşdırılmış hesabat formatına uyğun olaraq vahid ümumölkə hesabatının tərtib edilməsi, onun mütəmadi şəkildə mətbuatda dərc edilməsi həvalə olunub. Bu əməkdaşlıq nəticəsində 2004-cü il noyabrın 24-də MHŞT üzrə Komissiya, yerli və xarici neft və qaz şirkətləri və qeyri-hökumət təşkilatlarının Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası arasında MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumu imzalanıb. Memoranduma Azərbaycanda həyata keçirilməsi prosesinə qoşulmuş 21 xarici və yerli hasilat sənayesi (neft və qaz) şirkəti daxil olub.ⁱⁱⁱ

Hazırda təşəbbüsə qoşulan şirkətlərin, həmçinin QHT koalisiyasına daxil olan QHT-lərin sayı artmışdır.

Ötən dövr ərzində Azərbaycan MSŞT sahəsində xeyli naliyyətlər əldə etmişdir. Azərbaycan MSŞT ölkələri arasında dəyərləndirmə prosesini başa çatdıran ilk ölkə olmuşdur. Hesabatların hazırlanması nəzərdə tutulan audit proseslərinin vaxtında həyata keçirilməsi baxımından da Azərbaycan nümunəvi ölkə hesab oluna bilər. Azərbaycan MSŞT üzrə üzərinə götürdüyü digər

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

öhdəlikləri, o cümlədən Çoxtərəfli Qrupun formalaşdırılması istiqamətindəki öhdəliyi də yerinə yetirmişdir.

2009-cu ildə Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbusunun (MHŞT) həyata keçirilməsi istiqamətində muhim irəliləyişlərə nail olunmuşdur. Belə ki, 2009-cu ildə MHŞT üzrə Beynəlxalq İdarə Heyəti tərəfindən Azərbaycanın MHŞTnin tamhuquqlu üzv statusu təsdiq edildi və bununla Azərbaycan MHŞT-ni tətbiq edən 26 namizəd ölkədən tam huquqlu üzv statusunu almış ilk ölkə oldu^{iv}.

Beləliklə Azərbaycanda MSŞT-nin tətbiqi prosesinin başlanmasından keçən dövr ərzində mühüm hadisələr baş vermişdir və bu proseslərin bir çoxunu gəlirlər barədə məlumatlılığın artması baxımından müsbət hesab etmək olar. Keçən dövr ərzində baş verən ən mühüm iki hadisəni qeyd etmək zəruridir: Bunlardan biri-2004-cü il noyabrın 24-də MHŞT üzrə Komissiya, yerli və xarici neft və qaz şirkətləri və qeyri-hökumət təşkilatlarının Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası arasında MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumu, digəri isə Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşmanın imzalanmasıdır. İlk sənəd proseslərin başlanğıcının əsasını qoymuşdur. Sonrakı sənəd isə MSŞT proseslərinin instutsionallaşmasının əsasını qoymaqla yeni mərhələnin əsasını yaratdı.

Belə olan şəraitdə Azərbaycanın hasilat sənayesində şəffaflığın tam təmin olunmasından danışmaq olarmı?. Gəlirlərin şəffaflığı təmin olunmuşdurmu?

“Qanuvericilər üçün MSŞT üzrə dərslək: Ehtiyatlar sahəsində şəffaflığın artırılması və dərinləşməsi yolları” adlı vəsaitin müəllifləri qanunvericilərə aşağıdakı sualları qoyurlar:

- Sizə məlumdurmu şirkətlər sizin ölkənizdə hasil etdikləri neft, qaz və minerallar üçün nə qədər ödəyirlər?
- Siz bilirsinizmi hökumətiniz hansı məbləğlərə görə hesabat verir və bu vəsaitlər hansı məqsədlərə sərf olunur?
- Belə informasiyalar sizin ölkənin geniş ictimaiyyəti üçün açıqdırmı?
- Sizin səsiniz sizin ölkədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi üçün aparıcıdırımı?^v

Məncə bu suallara bizlər də cavab axtarıb özümüz üçün müəyyənləşdirə bilərik ki, ölkəmizdə mineral ehtiyatlardan gələn gəlirlər, xüsusən də onların hara sərf olunması barədə nə qədər məlumatlıyıq.

Hesab etmək olar ki, biz bəzi məlumatları əldə edə bilirik. Amma hər bir məlumatı yox. Ölkədə 2005-ci ildən qüvvədə olan İnformasiya əldə etmək haqqında Qanun mükəmməl qanun hesab olunsada belə mədən sənayesinin gətirdiyi gəlirlərə dair tam informasiya əldə etməyə imkan vermir. Qanuna görə şirkətlər bəzi istisnalar olmaqla informasiya sahibləri sayılmır və kommərsiya fəaliyyətləri haqqında hər hansı məlumat vermirlər. Bu isə o deməkdir ki, şirkətlər yalnız MSŞT üzrə memarandum şərtlərinə görə öhdəlikləri xərclər haqqında məlumat verirlər. Bu məlumatlar isə geniş ictimaiyyətə açıq deyildir.

Təkcə gəlirlərin deyil, həm də onun xərclənməsi ilə bağlı məlumatların məhdud olması deməyə əsas verir ki, belə məlumatların açıqlanması üçün yalnız memarandum kifayət deyildir.

“Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycan Respublikasında tətbiqinə dair qarşılıqlı anlaşma haqqında” Memorandumun 12-ci bəndi isə şirkətlərə bu öhdəlikdən yan keçməyə imkan verir.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

Həmin bənddə göstərilir ki, “Bu Anlaşma Memorandumu yalnız niyyət bəyanatı olaraq Tərəflərin heç biri üçün hər hansı hüquq, məsuliyyət və yaxud razılaşma cavabdehliyi yaratmır”^{vi}.

Bununla belə qeyd olunmalıdır ki, Mədən Sənayesində Şəffaflıq təşəbbüsü üzrə tələblərin bir çoxunu yerinə yetirməkdədir. Dövlət Neft Fondu hər il Azərbaycan Respublikasının Mineral Ehtiyatlarının Hasilatı ilə Məşğul olan sənaye sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsü üzrə Komissiyanın, Audit hesabatlarını və özünün illik hesabatlarını rəsmi veb sahifəsində yerləşdirir. Dövlət Neft Fondu həmçinin öz əsasnaməsində nəzərdə tutulmuş aydada müvafiq məlumatları, həmçinin, Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun valyuta vəsaitinin saxlanması, yerləşdirilməsi və idarə edilməsi haqqında Qaydalarda əks olunan müddəalar üzrə göstəriciləri də veb sahifəsində yerləşdirir.

MSŞT üzrə qabaqcıl ölkə olmaq etibarını ilə Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində prosesləri tənzimləyən ayrıca normativ hüquqi aktın olmaması və ya bu məsələlərin heç olmazsa mövcud normativ hüquqi aktların genişlənməsi, dəyişdirilməsi və əlavələr olunması hesabına legitimləşdirilməsi aktual problem kimi qeyd oluna bilər.

AZƏRBAYCANDA MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN OLUNMASININ HÜQUQİ ƏSASLARI VƏ PROBLEMLƏRİ

Mövcud hüquqi vəziyyət və qanunvericilik

Mədən sənayesindən daxilolmalara dair məlumatların əldə edilməsi, açıqlanması məsələlərini tənzim edən birbaşa norma olmasa da bir sıra normativ-hüquqi aktlar və ya razılaşmalar vardır ki, bu və ya digər şəkildə həmin məlumatların ictimaiyyət üçün açıqlanmasına şərait yaradır.

Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası arasında MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumda tərəflər razılığa gəlib ki, “Azərbaycan Respublikasında mineral ehtiyatların istismarı ilə əlaqədar dövlət orqanlarının daxilolmaları, dövlət şirkətləri və digər dövlət mülkiyyətində olan qurumlar tərəfindən əldə edilən gəlirləri barədə vahid ümumölkə hesabatının hazırlanmasını təmin etmək səlahiyyətlərinə malik MHŞT üzrə Komissiya və Azərbaycan Respublikasında neft və qaz hasilatı sənayesində fəaliyyət göstərən yerli və xarici şirkətlər ildə 2 dəfə (illik hesabatlar mart ayının 15-də və yarımillik hesabatlar avqust ayının 15-də olmaqla) MHŞT üzrə Beynəlxalq Konfransda tövsiyə edilmiş hesabat formaları əsasında hesabat verəcəklər”^{vii}.

Memorandumun tələbinə görə hökumət hesabatı MHŞT üzrə Komissiya tərəfindən, xarici və yerli şirkətlərin hesabatları isə hesabat tarixinədək audit şirkətinə təqdim olunmalıdır. İllik hesabatın təqdim olunma tarixi 15 mart, yarımillik hesabatın təqdim olunma tarixi isə 15 avqust müəyyən olunur.

Audit şirkəti isə öz növbəsində hökumətin və şirkətlərin hesabatlarını tutuşdurur və tutuşdurma əsasında hazırladığı “Müstəqil Mühasibin Hesabatı”nı memorandum tərəflərinin toplantısına təqdim edir.

Müqayisə üçün qeyd edək ki, Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü haqqında qanunvericilik olan ölkələrdə belə hesabatlar Prezidentə və parlamentə, həmçinin ictimaiyyətə təqdim olunur.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi memorandum tərəflər qarşısında heç bir hüquqi öhdəlik yaratmır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Dövlət Neft Fondunun təsis olunması haqqında 29 dekabr 1999-cu il № 240 sayılı Fərmanında Neft Fondunun gəlirlərinin mənbələri sadalansa da bu gəlirlər barədə ictimaiyyətin və maraqlı tərəflərin məlumatlandırılması, həmçinin hesabatlılıqla bağlı müddəalar yoxdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondu Haqqında Əsasnamə”də də hesabatlılıq və gəlirlərə dair məlumatların açıqlanmasına dair geniş müddəalar yer almamışdır. Bununla belə Əsasnamənin Uçot və hesabat maddəsində göstərilir ki, “Fond qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada mühasibat uçotu və statistik hesabatlar aparır. Fondun illik maliyyə fəaliyyəti haqqında hesabat Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təyin olunan müstəqil auditor tərəfindən yoxlanılmalı və təsdiq olunmalıdır”^{viii}.

Beləliklə, Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü ilə bağlı ölkədə həyata keçirilən fəaliyyətləri tənzimləyən sənədlər əsasən aşağıdakılardan ibarətdir.

1. MHŞT üzrə Komissiya yaradılmasına dair Nazirlər Kabinetinin 13 noyabr, 2003-cü il tarixli Sərəncamı;
2. Komissiyanın yeni tərkibi haqqında Nazirlər Kabinetinin 30 noyabr 2006-cı il tarixli 363 sayılı Sərəncamı;
3. ““Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycan Respublikasında tətbiqinə dair qarşılıqlı anlaşma haqqında” MEMORANDUM və ona əlavələr (1,2,3,4 və 5 sayılı əlavələr);
4. Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşma

Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun formalaşdırılması və onun 04 fevral 2010-cu ildə ilk iclasının keçirilməsini MSŞT üzrə Azərbaycanda həyata keçirilən fəaliyyətlərin mühüm hissəsi kimi göstərmək olar. Bu qrup Faktiki olaraq MSŞT proseslərinə nəzarət funksiyalarını həyata keçirən və bütün tərəfləri təmsil edən təsisatdır. Razılaşmanın 1-ci bəndinə görə: “Azərbaycanda Memorandum çərçivəsində daimi formada tətbiq olunan MHŞT prosesini daha da təkmilləşdirmək, prosesin inkişafı üzərində daha güclü və səmərəli çoxtərəfli nəzarəti və idarəetməni təmin etmək niyyəti ilə Memorandumun Tərəflərindən (Şirkətlər Qrupu, QHT Koalisiyası və Komissiya) ibarət olan ÇQ təşkil edilir”^{ix}.

Razılaşmaya əsasən “Tərəflərin hər biri ÇQ-yə eyni hüquqa malik olan 3 əsas və bir əvəzedici üzv təyin edir (ümumilikdə 9 əsas üzv + 3 əvəzedici üzv)”^x.

Bununla belə qeyd olunmalıdır ki, Çoxtərəfli Qrupun (ÇO) təşkili və fəaliyyəti haqqında razılaşmanın 16-cı bəndində göstərilir ki, “Bu Razılaşma sənədi üzvlər üçün hüquqi məsuliyyət yaratmır”. Beləliklə memorandumda olduğu kimi bu sənəddə də tərəflər öz üzərlərinə hüquqi öhdəliklər götürmürlər.

Razılaşmanın 13-cü bəndində Çoxtərəfli Qrupun (ÇO) Funksiyaları əks olunmuşdur. Bunlar:

“- MHŞT üzrə İş Planını hazırlayır və təsdiqləyir.

- MHŞT üzrə hesabat formalarını təkmilləşdirir və təsdiqləyir.

- MHŞT üzrə hesabatları tutuşduran (və ya yoxlayan) audit şirkətini və ölkədə MHŞT-nin vəziyyətini qiymətləndirən audit şirkətini (validatoru) seçir və təsdiq edir.

- Təşəbbüsün inkişafı və təkmilləşdirilməsi barədə təkliflərlə çıxış edir, MHŞT-nin tərəflərinə, beynəlxalq təsisatlara müraciətlər edir və tövsiyələr hazırlayır.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

- Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumuna dəyişiklər və əlavələr üzrə təkliflər hazırlayır”^{xi}.

Razılaşmaya görə Çoxtərəfli Qrupun iclasları ildə dörd dəfədən az olmamaqla keçirilir. Tərəflərin birinin təşəbbüsü ilə növbədənkenar iclas da keçirilə bilər. Hökumət Komissiyasının ÇQ-də üzv olan nümayəndəsi onun iclaslarına sədrlik edir.

Qeyd olunmalıdır ki, bu razılaşma qüvvəyə mindikdən sonra MHŞT üzrə hesabatlar da memorandum tərəflərinin toplantısına deyil ÇQ-yə təqdim olunur.

ÇQ-yə dair razılaşmanın xüsusiyyətlərindən biridə budur ki, tərəfləri təmsil edənlərin sayı hər tərəfdən 3 nəfər olsa da onların fikir və təklifləri şəxsi fikir və təklif kimi qəbul olunmur. Belə fikir və təkliflər tərəfin vahid mövqeyi kimi qəbul olunur. Beləliklə, tərəfdaxili fikir ayrılığı iclasdan qabaq müzakirə olunaraq aradan qaldırılmalıdır və iclasda tərəfin vahid mövqeyi kimi təqdim edilməlidir.

ÇQ-nin iclasları hər tərəfdən ən azı iki nümayəndə iştirak etdikdə keçirilə bilər. ÇQ-nin fəaliyyət təminatını Dövlət Neft Fondunun vəsaiti ilə həyata keçirir və bu baxımdan ÇQ iclasları bir qayda olaraq Dövlət Neft Fondunun binasında keçirilir.

Çq iclaslarının protokol işini MHŞT-nin katibliyi həyata keçirir və bu sənədləri arxivləşdirir.

ÇQ-nin fəaliyyətinin texniki-təşkilatı təminatını MHŞT katibliyi həyata keçirir. Lakin MHŞT Katibliyinin ÇQ adından çıxış etmək hüququ yoxdur.

Razılaşmaya görə ÇQ nin əsas hüquqları “ÇQ-nin ayrı-ayrı hesabatlarla bağlı hökumətə, şirkətlərə, QHT koalisiyasına, MHŞT üzrə katibliyə, habelə auditor şirkətinə sorğu ilə müraciət etmək. Eyni zamanda hökumətin, şirkətlərin, QHT koalisiyasının, MHŞT üzrə katibliyin, habelə auditor şirkətinin cavabları MHŞT Anlaşma memorandumunun heç bir bəndini pozmamalıdır.

Şirkətlərin razılığı ilə onların MHŞT üzrə fərdi hesabatlarıyla təfəsilatı ilə tanış olmaq. ÇQ MHŞT üzrə fərdi hesabatlarla tanış olarkən ictimaiyyətə açıqlanmayan məlumatların konfidensiallığını qoruyacağı barədə öhdəliklər götürür”^{xii}

Buradaca qeyd edək ki, razılaşmada ÇQ üçün nəzərdə tutulan hüquqlar əslində deklarativ xarakterlidir. Məsələn, ÇQ-nin MHŞT ilə bağlı fərdi hesabatlarla tanışlıq hüququ yalnız şirkətin razılığı ilə ola bilər. Əslində hüquq verən müddəaların özündə də ÇQ üçün vəzifələr qoyulmuşdur.

Beləliklə, qeyd etmək zəruridir ki, MSŞT-nin tətbiqinə şərait yaradan minimal sənədlər mövcuddur. Baxmayaraq ki, bu sənədlər normativ hüquqi aktlar deyildir. Bununla belə həmçinin qeyd etmək zəruridir ki, hazırda ölkədə MSŞT-nin tətbiqinə mane ola biləcək hüquqi sənədlər, o cümlədən müqavilə sənədi və normativ hüquqi aktlar da yoxdur.

Azərbaycan Respublikasında mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənaye sahələrində şəffaflıq təşəbbusunun (MHŞT) qiymətləndirilməsini həyata keçirən Coffey international development (IPAN və PKF-nin əməkdaşlığı ilə Fevral 2009-cu ilə) təşkilatı öz hesabatında bununla bağlı qeyd edirdi ki, “HPBS-lərdə yer alan məxfiliyə dair müddəalar ilkin olaraq MHŞT-nin tətbiqinə mane olan maneələrdən idi. Bunu aradan qaldırmaq məqsədilə, ARDNŞ 18 noyabr 2004-cü il tarixində bildiriş (№ 01-44/832) vermişdir. Bildirişdə deyilir: “*odənişlər haqqında məlumatların açıqlanması MHŞT-nin tətbiqinin bir hissəsini təşkil edir... və bu, sizin Şirkət və ya Birgə Muəssisə ilə Azərbaycan Respublikası arasında bağlanmış müqavilələrin məxfiliklə bağlı müddəalarına zidd deyil*”.

Hökumət həmçinin müqavilə məhdudiyətlərini aradan qaldırmışdır ki, bu da şirkətlərin istədikləri halda fərdi məlumatları dərc etmələrinə imkan verir. MHŞT-nin tətbiqinə dair heç bir digər hüquqi və ya normativ maneə yoxdur”^{xiii}.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

Bir sıra ölkələrdə publik orqanların, həmçinin ictimai vəsaitləri idarə edən orqanların, ətraf mühitə təsir göstərən, mədən sənayesində fəaliyyət göstərən qurumların ictimaiyyət üçün əhəmiyyət kəsb edən hissələrinə dair məlumatların əldə edilməsi informasiya əldə edilməsi ilə bağlı xüsusi qanunvericiliklə tənzim olunur. Azərbaycanda da dövlət orqanlarını, bələdiyyələrin və ayrı-ayrı hallarda ictimai vəsaitlər üzərində sərəncam verən, dövlət adından çıxış edən, bazarda hökəmrən mövqeyə malik olan və təbii monopolistlərin məlumatlarının əldə edilməsi ilə bağlı məsələləri tənzimləyən 2005-ci ildə qəbul olunmuş “İnformasiya əldə etmək haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu qəbul olunmuşdur. Qanun informasiya əldə etməyin yollarını belə müəyyən etmişdir: *Bilavasitə sorğuçular tərəfindən verilən sorğuların cavablandırılması yolu ilə və bu orqanlar tərəfindən siyahısı qanunla tənzimlənən açıqlanması məcburi olan informasiyaların açıqlanması, o cümlədən internet informasiya vasitələri ilə açıqlanması yolu ilə*. Qanunun 9-cu maddəsi informasiya sahiblərinin dairəsini müəyyən etmişdir. İnformasiya əldə etmək haqqında qanunun 9-cu maddəsinə görə informasiya sahibləri sırasında konkret olaraq mədən sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlərin adı yoxdur. Dövlətin üzv olduğu və ya iştirak etdiyi kommərsiya birlikləri isə yalnız dövlət büdcəsindən verilmiş vəsaitdən və ya onlara ayrılmış əmlakdan istifadəyə aid informasiyalar üzrə informasiya sahibi hesab olunurlar. Beləliklə, bu qanun şirkətlərə hökumətə öhdəlikləri vəsaitə dair məlumatları sorğu əsasında və ya Qanunun 29-cu maddəsinə uyğun açıqlamaq öhdəliyi qoymur. Bununla belə Qanun imkan verir ki, sorğu əsasında hökumətin aldığı gəlirlərə dair məlumatları əldə etmək mümkün olsun. Praktikada şirkətlərdən hər hansı informasiyaların əldə edilməsi olduqca mürəkkəbdir. Hətta MSŞT tərəfi olan şirkətlər belə QHT-lərin və digər maraqlı tərəflərin informasiya sorğuları əsasında əldə etmək istədikləri məlumatları bir qayda olaraq təqdim etmirlər.

Praktikada mövcud olan problemlər

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi İnformasiya əldə etmək haqqında Qanun və MSŞT çərçivəsində imzalanmış razılaşmalar şirkətlərin gəlirləri ilə bağlı və digər fəaliyyətlərlə bağlı məlumatlara tam çıxış imkanı vermir. MSŞT tərəfdaşı olan şirkətlərin əksəriyyəti, o cümlədən Dövlət Neft Şirkəti MSŞT üzrə tərəfdaş olan Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyasının informasiya sorğularının çox hissəsi ya cavablandırılmır, yaxud tam və qənaətedici cavab vermirlər.

2009-cu ildə Açıq Cəmiyyət İnstitutu Yardım Fondu, Revenue Watch İnstitutunu maliyyə yardımı ilə “Milli büdcə qrupu”, MSSA Koalisiyası, Vətəndaş Nəzarəti Şəbəkəsi və “Ekspert” jurnalının həyata keçirdiyi “Azərbaycan Respublikasında ictimai informasiyaların açıqlanması və əldə edilməsinin monitorinqi” çərçivəsində MSSA Koalisiyasının şirkətlərə və aidiyyəti dövlət qurumlarına göndərdiyi informasiya sorğuları bilavasitə gəlirlərlə bağlı olmuşdur..

“MSSA Koalisiyası Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası müxtəlif qurumlara 64 informasiya sorğusu göndərmişdir. Bu sorğulardan 33-nə hər hansı formada münasibət bildirilmişdir. Məlumat təminatı baxımından 23 sorğuya tam cavab verilmişdir, 10 sorğunu cavablandırmaqdan isə müxtəlif bəhanələr gətirməklə imtina edilmişdir. Sorğuların vaxtında cavablandırılması baxımından isə yalnız 5 sorğu qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq (12 gün) vaxtında cavablandırılmışdır, 28 sorğuya cavab isə tələb olunan müddətdən sonra verilmişdir, və yalnız 5 sorğuya tam və vaxtında verilmişdir. Bu ümumi göndərilən 64 sorğunun 8%-i deməkdir”^{xiv}.

Ümumiyyətlə təkcə gəlirlərlə deyil, digər fəaliyyətlərlə bağlı göndərilən sorğular da bir qayda olaraq ya cavablandırılmır, yaxud tam cavablandırılmır. Dövlət Neft Şirkəti bir qayda olaraq

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

---

göndərilən sorğulara cavab olaraq bildirir ki, “İnformasiya Əldə Etmək Haqqında Qanunun 9-cu maddəsinə uyğun olaraq Dövlət Neft Şirkəti İnformasiya Sahibi deyildir”.

Sorğular müvafiq olaraq Yanacaq və Energetika Nazirliyinə ünvanlandıqda isə alınan cavab belə olur ki, “Nazirlikdə belə informasiya yoxdur. Sorğu Dövlət Neft Şirkətinə ünvanlanmalıdır”

Praktikada mövcud olan problemlərdən biri də memorandumda qoşulan tərəflərin MSŞT çərçivəsində və ondan kənarında ikitərəfli münasibətlərində olan ziddiyyətlərdir. MSŞT üzrə Beynəlxalq İdarə Heyətinin üzvü İncilab Əhmədov hesab edir ki, memorandum iştirakçısı olan 3 tərəf bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə işləyə bilmir. O qeyd edir ki, xüsusən də QHT-lər memorandumda qoşulan biznes qurumları ilə əməkdaşlıq qurmaqda problemlərlə üzləşir.

Əslində ekspertin bu fikirlərini bizim yuxarıda qeyd etdiyimiz nümunə (sorğuların verilməsi ilə bağlı) tam təsdiq edir.

Belə olan halda MSŞT proseslərində imperativliyin təmin olunması zərurəti bir daha ortaya çıxır.

BEYNƏLXALQ PRAKTİKA

Mədən sənayesində şəffaflığın təmin olunması üzrə qanunvericilik sahəsində Xarici ölkələrin təcrübəsi

Mədən sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü və onun tətbiqi ilə bağlı ayrıca qanunvericiliyə malik olan bir neçə ölkə vardır. Qeyd olunmalıdır ki, belə qanunvericiliyin qəbulu tarixi də o qədər uzaq deyildir. Bu qanunu qəbul edən ilk ölkədə-Nigeriyada Qanun 2007-ci ildə, Liberiyada isə 2009-cu ildə qüvvəyə minmişdir. Aşağıda Həmin ölkələrin Qanunun qəbulu praktikasına dair qısa təqdimat edilir. Təqdimatda ilk ölkə olan Nigeriya təcrübəsinə daha geniş yer verilir, Liberiyanın müvafiq qanununa dair isə yalnız ümumi məlumat yer alır.

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü haqqında Qanun qəbul etmiş ilk ölkə Nigeriya olmuşdur. Qəbul olunmuş qanun 2007-ci ilin may ayında qüvvəyə minmişdir.

Bu Qanun Mədən Sənayesində şəffaflığın təmin olunması üçün aşağıdakı hüquqi əsasları yaradır:

1. Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü hüquqi status almışdır;
2. Qanun illik hesabatların təqdim olunması proseduru nəzərdə tutur;
3. Qanun hüquqi şəxs statusunda Nigeriya Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü üzrə Katibliyin yaradılmasını nəzərdə tutur;
4. Qanun Maraqlı Tərəflər Qrupu (MTQ) üzvlərinin təyin olunma proseduru və onun rolunun və fəaliyyətini legitimləşdirir.

Qanun həmçinin Nigeriya Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünü aşağıdakı mexanizmlərlə gücləndirir:

- Şirkətlərin və hökumətin hesabatını məcburi edir (tələbi yerinə yetirməyənlərə sanksiya tətbiq etməklə);
- Baş müfəttiş tərəfindən auditor hesabatına baxmağı tələb edir;
- Auditor hesabatının Milli Assambleyaya (parlamentə-S.M) təqdim edilməsini tələb edir;
- MSŞT üzrə fəaliyyətə dair hesabatların hər yarım ildən bir Milli Assambleyaya təqdim olunmasını tələb edir.^{xv}

İndi isə qanun haqqında daha ətraflı şərh təqdim olmur.

Qanuna əsasən “Nigeriya Hasilat Sahəsində Şəffaflıq Təşəbbüsü” (NHSŞT) təsis olunur. Bu təsisat fəaliyyətində avtonom və müstəqil olmaqla ölkə Prezidentinə və Milli Assambleyaya

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

---

tabedir. Orqan daimi fəaliyyət göstərir və müvafiq rekvizitlərə malikdir. Bu adla o iddialar vermək və cavadeh olmaq, habelə əmlaka malik olmaq və ona sərəncam vermək hüquqlarına malikdir. Bu orqanın əsas vəzifələri qanunla əsasən aşağıdakılardan ibarətdir.

- Bütün şirkətlər tərəfindən federal hökumətə verilən ödənişlərin şəffaf və prosedurlara uyğun qaydada verilməsini lazımi qaydada təmin etmək;
- Federal hökumətin hasilat sahəsində əldə etdiyi gəlirlərə münasibətdə hesabatlılığını və ona nəzarəti təmin etmək;
- Federal hökumətin hasilat sahəsindəki şirkətlərdən əldə etdiyi gəlirlərlərin müəyyən edilməsi, ödənişi, alınması və bölgüsü zamanı bütün növ korrupsiya hallarının aradan qaldırılması;
- Hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən şirkətlərdən alınan resurslardan istifadənin şəffaflığının və hesabatlılığının təmin edilməsi;
- Hasilat sahəsində şəffaflıq təşəbbüsü prinsiplərinin tətbiqini təmin etmək.

Yuxarıda göstərilən vəzifələrin həyata keçirilməsi üçün Qanun bu orqan üçün geniş funksiyalar müəyyən etmişdir. Buraya bir sıra məsələlər o cümlədən şəffaflıq və hesabatlılıq çərçivələrinin müəyyən edilməsi müqavilələrin bağlanması, torpaq sahələrinin əldə edilməsi, materialların alınması və s. istiqamətlərdə müəyyən olunan qaydaların şəffaf şəkildə və hesabatlılığın təmin olunmasını qiymətləndirmək də daxildir.

Eyni zamanda bu orqan hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən istənilən şirkətə və ya federal, ştat və yerli hökumətlərin müvafiq orqanlarına istənilən dövrdə şirkətlər tərəfindən ödənilmiş və ya gəlir şəklində Federal hökumət tərəfindən alınmış pul məbləğlərinə dair məlumatları istəyə bilər, bir şərtlə ki, bu məlumatlar müqavilə öhdəliklərinə və şirkətlərin xüsusi maraqları əleyhinə istifadə olunmasın NHSŞT həmçinin digər zəruri funksiyalara da malikdir.

NHSŞT hər maliyyə ilində Federal hökumətin hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən şirkətlərdən aldığı bütün gəlirləri yoxlayan müstəqil auditor təyin edir ki, bunun da məqsədi ödənişlərin və gəlirlərin dəqiqliyini müəyyən etməkdir.

Müstəqil auditor Maraqlı Tərəflərin Milli İşçi Qrupu (MTMİQ) tərəfindən müəyyən olunan şərtlər çərçivəsində fiziki, prosedur və maliyyə auditi həyata keçirir.

Audit başa çatdıqdan sonra müstəqil auditorlar şirkətlərə dair irad və qeydlər daxil edilmiş hesabatı Nigeriya Hasilat Sahəsində Şəffaflıq Təşəbbüsü (NHSŞT) orqanına təhvil verir. O isə öz növbəsində hesabatı Milli Assambleyaya və Federasiyanın Baş Auditoruna göndərir və dərc edir.

NHSŞT öz fəaliyyətinə dair hesabatı iki ildən bir Prezidentə və Milli Assambleyaya təqdim edir. Qanunda müstəqil auditora dair şərtlər də yer almışdır. Bunlardan biri də auditorun 2 ildən artıq təyin olunmasının yolverilməzliyidir.

Qanunun tələbinə görə Federal Baş Auditor hesabat nəticəsində hökumətin hər hansı fəaliyyəti, qeyd və iradları, məlumatları audit hesabatının Milli Assambleyaya daxil olmasından 3 ay müddətində dərc etməlidir.

Qanuna görə NHSŞT-nin idarəedici orqanı Maraqlı Tərəflərin Milli İşçi Qrupudur (MTMİQ).

MTMİQ siyasətin, proqramların, və NHSŞT funksiyalarının yerinə yetirilməsi və vəzifələrin həyata keçirilməsi üzrə effektiv strategiyasının hazırlanmasına cavabdehdir.

MTMİQ həmçinin NHSŞT-nin illik büdcəsi və iş planına dair tövsiyələr vermək hüququna malikdir.

MTMİQ Prezident tərəfindən təsis olunur. Onun tərkibi sədrdən və biri icraçı katib olan 14 nəfərə qədər üzvdən ibarətdir. Prezident MTMİQ-ni formalaşdırarkən onun tərkibinə aşağıdakıları təyin etməlidir:

- Hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən şirkətlərin nümayəndəsini;
- İctimai Təşkilatların nümayəndəsini;

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

-Hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən həmkarlar ittifaqlarının nümayəndəsini;

-hasilat sahəsində işləyən ekspertləri və

-6 qeosiyasi zonanın hər birini təmsil edən 1 nümayəndə.

İcraçı katib istisna olmaqla sədr və digər üzvlər müvəqqəti təyin olunur. İcraçı katib 5 ilədək müddətə təyin olunur. MTMİQ üzvü təyin olunan şəxs bu vəzifədə 4 ilədək qala bilər.

MTMİQ üzvü və digər komitələrə təyin olunan şəxslər ödənişlər almaq hüququna malikdir.

MTMİQ-nin iclasları mütəmadi olaraq hər rübdə keçirilir və bu iclasların sayı ildə 4 dəfədən az olmur.

MTMİQ-nin iclaslarında qərarlar sadə səs çoxluğu ilə qəbul olunur. Səslər bərabər olduqda sədrlik edən səs həlledici olur.

MTMİQ vaxtaşırı öz yığıncaqlarına müxtəlif məsləhətçiləri dəvət edə bilərlər. Hansı keyfiyyətdə iştirakdan asılı olmayaraq onların səs vermə hüququ olmur.

Üzvlərin hər hansının iştirak etməməsi və ya üzv yerinin boş olması MTMİQ-nin proseduruna təsir etmir. İstənilən iclasda kvorum 8 nəfərdir.

MTMİQ vacib bildiyi istiqamətlər üzrə komitələr yarada bilər. MTMİQ həmçinin departamentlər yaratmaq və ora məsləhətçilər təyin etmək hüququna malikdir.

İcraçı katib MTMİQ-nin təqdimatı ilə Prezident tərəfindən təyin olunur. Onun ali təhsili və müvafiq sahə üzrə 10 il müvafiq təcrübəsi olmalıdır.

İcraçı katib NŞSŞT-nin idarə olunmasına cavabdehdir və NŞSŞT katibidir.

NŞSŞT-ə əməkdaşlar və məsləhətçilər MTMİQ tərəfindən müəyyən edilən şərtlər daxilində qəbul olunurlar. MTMİQ həmçinin əməkdaşlar və məsləhətçilər üçün əmək haqqı, digər ödəniş və güzəştləri də müəyyən edir.

MTMİQ kvalifikasiyalı validatorun təyin edilməsi ilə bağlı Prezidentə təqdimat verir. Validator üçün nəzərdə tutulan ödənişləri və güzəştləri MTMİQ özü müəyyən edir.

MTMİQ-nin fondları aşağıdakılardan ibarətdir:

-MTMİQ tərəfindən təqdim olunmuş büdcə əsasında Federal hökumət tərəfindən təqdim edilmiş və Milli Assambleya tərəfindən alınmış məbləğ;

- MTMİQ-yə açıq mənbələrdən ödənilən qrantlar, iyanələr, hədiyyələr, bir şərtlə ki, belə mənbələrdən alınan qrantlar, iyanə və hədiyyələr Qanunun tələbləri ilə ziddiyyət təşkil etməsin;

MTMİQ öz növbəsində bu mənbələrdən əldə etdiyi vəsaitləri aşağıdakılar üzrə istiqamətləndirir:

-İnzibati xərclər;

- MTMİQ-nin və onun istənilən komitəsinin üzvlərinin əmək haqqı və müavinətlərinin ödənilməsinə;

- NŞSŞT-nin vəzifəli şəxslərinin və əməkdaşlarının əmək haqqı, mükafat, müavinət və pensiyalarının ödənilməsinə;

-satınalmalar üzrə ödənişlərə;

-müqavilələrin, o cümlədən mobilizasiya, tərəddüd, dəyişikliklər üzrə ödənişlər, habelə hüquqşünasların qonorarı, müqavilələrin icrasına nəzarət üzrə xərclər və NŞSŞT-nin digər zəruri funksiyalarının icrasından yaranan xərclərin ödənilməsinə;

-Validatorların xidmətinin əvəzinin ödənilməsinə.

MTMİQ hər il sentyabr ayının 30-dan gec olmayaraq növbəti il üçün Prezidentə və Milli Assambleyaya xərclər və gəlirlər smetasını təqdim edir. NŞSŞT isə maliyyə hesabatlılığının və sənədləşmənin düzgün qurulmasını təmin edir.

NŞSŞT hər il başa çatdıqdan sonra MTMİQ-nin təsdiq etdiyi şərtlər çərçivəsində 6 aydan gec olmayan müddətdə Federal hökumətin hasilat sahəsinə aid olan bütün şirkətlərdən aldığı gəlirlərin, onların alınmasının, bütün ödənişlərin aktiv və passivlərinin müstəqil auditorlar tərəfindən auditini və uçotunu təşkil edir. Müstəqil auditorlar auditin nəticələrini NŞSŞT-ə təqdim edir və o da öz növbəsində nəticələrlə geniş ictimaiyyətin tanış olması üçün onu nəşr

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

---

edir. Lakin auditor hesabatının mətni müqavilələrin məzmununda nəzərdə tutulan müddəalara və şərtlərə zərər gətirməməlidir.

NHSŞT həmçinin ötən il ərzindəki fəaliyyəti ilə bağlı hər il 30 sentyabrdan gec olmamaq şərti ilə Prezidentə və Milli Assambleyaya cari il üçün maliyyə hesabatlılığı keçirilmiş audit və auditorların hesabatına dair məlumatları əks etdirən hesabat təqdim edir.

NHSŞT-nin bankda hesabları vardır və MTMİQ tərəfindən müəyyən edilən əməliyyat aparmaq hüququna malik olan məsul şəxsi vardır.

Belə hesablar MTMİQ tərəfindən seçilən banklarda açıla bilər.

Federal hökumətə və ya onun müvafiq idarələrinə hasilatın həcminə, satışına və gəlirlərinə dair yalan məlumatlar və ya hesabatlar verən, həmçinin, Federal hökumətə və ya onun müvafiq idarələrinə və yaxud qanuni əsaslarla ödəniş almalı olan digər alıcılara ödənişi tam verilməsinin və ya verilməməsinə şərait yaradan düzgün olmayan maliyyə hesabatı təqdim etmək və ya bu qanuna uyğun olmayan şəkildə təqdim etməyə və bununla da hüquq pozuntusuna yol verən şirkətlərə müvafiq qərar qəbul edərək 30 000 000 nayra (Nigeriyanın pul vahidi-S.M.) cərimə sanksiyası tətbiq edilə bilər.

Məhkəmə cərimə sanksiyası tətbiq etdiyi şirkəti həmçinin, faktiki ödəməli olduğu, amma ödəmədən yayındırdığı məbləğin ödənilməsinə məcbur edir.

Hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən şirkət məlumatın və ya hesabatın verilməsini qanunda nəzərdə tutulmuş müddəti nəzərə almayıb gecikdirdikdə, və ya qanun üzrə öz öhdəliklərinə məqsədyönlü və ya səhlənkar şəkildə münasibət göstərildikdə və beləliklə hüquq pozuntusuna yol verdikdə müvafiq qərardan sonra 30 000 000 nayra cərimə ödəməlidirlər.

Ayrı-ayrı hallarda MTMİQ-nin təqdimatı ilə Prezident qanunda nəzərdə tutulan tələbləri yerinə yetirməyən hasilat sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətin lisenziyasını geri çağıra bilər.

Əgər hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən hər hansı şirkət qanunvericiliyin tələblərini pozursa, onda həmin şirkətin direktoru və ya şirkətə rəhbərliyi həyata keçirən digər şəxs də belə pozuntuya yol vermiş məsul şəxs hesab olunur və müvafiq qərardan sonra 5 000 000 nayradan az olmamaq şərti ilə cərimə ödəməlidir. Bununla belə direktor və ya şirkətə rəhbərliyi həyata keçirən şəxs sübut edərsə ki, bu pozuntu onun razılığı olmadan və ya onun səhlənkarlığı nəticəsində baş verməyib, yaxud o bu pozuntunun baş verməməsi üçün səlahiyyətləri çərçivəsində bütün cəhdləri etmişdir, onda həmin şəxsə cərimə tətbiq olunmaya bilər.

Bu qanuna görə hökumət məmuru qeyri düzgün maliyyə hesabatı təqdim edərsə və ya qanunda nəzərdə tutulan qaydada maliyyə hesabatı vermirsə və bunun nəticəsi olaraq hökumətə çatacaq gəlir düzgün olursa və ya olmur və bu qanun pozuntusuna gətirirsə onda həmin şəxs müvafiq qərardan sonra 5 000 000 nayra miqdarından az olmamaqla cərimə olunur, bir şərtlə ki, bu pozuntu onun razılığı olmadan və ya onun səhlənkarlığı nəticəsində baş verməyib, yaxud o bu pozuntunun baş verməməsi üçün səlahiyyətləri çərçivəsində bütün cəhdləri etmişdir.

MTMİQ qanunun müddələrinin tətbiqi məqsədi güdən və NHSŞT funksiyalarına aid olan normativ sənədlər qəbul etmək səlahiyyətinə malikdir.

.Qanun həmçinin NHSŞT-ə qarşı iddia irəli sürmək qaydalarını da nizamlayır. Belə ki, Qanunun tələbinə görə NHSŞT -ə qarşı iddia vermək üçün əvvəlcə ona bu barədə yazılı xəbərdarlıq göndərməlidir. Bu xəbərdarlıq təqdim olunandan yalnız 30 gün sonra belə bir iddia verilə bilər.

İddiyanın verilməsi ilə bağlı xəbərdarlıq məktubunda mütləq aşağıdakılar əks olunmalıdır:

-iddiyanın səbəbi;

-iddiyanın təfsilatı;

-iddiyanı təmsil edən hüquqşünasların adları, soyadları və ünvanları;

-İddia tələbinin məzmunu.

NHSŞT-nin icraçı katibi, onun vəzifəli şəxsləri, əməkdaşları və ya agentləri istənilən iddia, pritenziya və ya tələbə görə şəxsi məsuliyyət daşıyırlar. NHSŞT-ə dair funksiyaların və istənilən

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

---

səlahiyyət və vəzifələrin həyata keçirilməsi ilə bağlı hər hansı şəxsə qarşı baş verən hərəkətə və ya hərəkətsizliyə görə də NHSŞT və MTMİQ üzvləri şəxsi məsuliyyət daşıyırlar.

NHSŞT üzvü, icraçı katib və ya NHSŞT-in istənilən vəzifəli şəxsi ona qarşı sürülən və NHSŞT ilə bağlı olan iddia ilə bağlı çəkilən xərclərin əvəzini NHSŞT fondlarından alır. Qanun həmçinin məhkəmədə iştirak, çağırışların verilmə qaydaları və iddia ilə bağlı digər məsələləri də tənzimləyir.

Nigeriyada bu qanunun ərsəyə gəlməsi üçün həyata keçirilən hazırlıq işləri də müsbət hal kimi qiymətləndirilə bilər. Belə ki, Nigeriya Parlamentinin Senat Komitəsi MSŞT sahəsində milli və xarici ölkə QHT-lərinin, eləcə də beynəlxalq təsisatların təcrübəsindən bəhrələnmişdir. Senat Komitəsi qanunun müddəalarını müzakirə etmək məqsədi ilə səyyar konfrans keçirmiş, həmçinin beynəlxalq təşkilatların dəstəyi ilə NMSŞT və Dünya Bankı nümayəndələrini dəvət edərək qanunun əsas müddəaları ilə bağlı brifinq keçirmişdir. Qanunvericilik üzrə bir sıra Beynəlxalq təşkilatlar və ekspertlər Qanunun hər fəslə və müddəasının təhlili üzrə Senat Komitəsi ilə birgə işləmişdir.

Qanun həmçinin qanunverici orqanın MSŞT proseslərindəki rolunu möhkəmləndirmişdir. Qanun hazırlanarkən ölkə vətəndaşların mənafeləri nəzərə alınmış, həmçinin o digər normativ hüquqi aktlarla uzlaşdırılmışdır.

Qanunun digər mühüm əhəmiyyəti isə onun MSŞT prosesləri üzərində nəzarət sistemini legitimləşdirmiş və onun qanunvericilik səviyyəsində reqlamentləşdirmişdir.

Göründüyü kimi qanunvericilik Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü üzrə fəaliyyətlərə Azərbaycandan fərqli status vermişdir. Azərbaycanda MSŞT-nin fəaliyyətini tənzimləyən *“Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycan Respublikasında tətbiqinə dair qarşılıqlı anlaşma haqqında” Memorandumun* 12-ci bəndində göstərilir ki, “Bu Anlaşma Memorandumu yalnız niyyət bəyanatı olaraq Tərəflərin heç biri üçün hər hansı hüquq, məsuliyyət və yaxud razılaşma cavabdehliyi yaratmır”^{xvi}.

Bu baxımdan memorandumun imzalanmasından keçən 6 il ərzində üçtərəfli münasibətləri tənzimləyən ayrıca normativ hüquqi sənədin olmaması ölkənin MSŞT proseslərindəki qabaqcıl mövqeləri ilə üst-üstə düşmür.

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü haqqında ayrıca qanuna malik ölkələrdən bir də Liberiyadır. Bu ölkədə müvafiq Qanun 2009-cu ilin iyul ayında qüvvəyə minmişdir. Qanunun tələbinə görə Liberiyanın hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən bütün şirkətlər qanunun tələblərindən irəli gələn bütün vəzifələri yerinə yetirməlidirlər. Liberiyanın müvafiq qanunun əsliində bəzi tələblərinə görə MSŞT tələblərindən bir qədər də qabağa gedir. Belə ki, Qanunun tələbinə görə hasilat sahəsində fəaliyyət göstərən şirkətlərin hesabatlarında ayrı ayrı şirkətlərin ödənişləri əks olunmuş və müqavilələr, istismar üzrə lisenziyalar dərc olunmuş və baxılmış. Bu müddəanın qanunda əks olunması ölkədə fəaliyyət göstərən bütün şirkətlərin, o cümlədən xarici və yerli şirkətlərin bərabər əsaslarla fəaliyyət göstərməsinə hüquqi şərait yaradır. Qanuna görə şirkətlər bu qaydadan imtina etdikdə ona qarşı iddia qaldırılır və məhkəmə prosesi həyata keçirilir.

Qanun əsasında muxtar agentlik statusunda Liberiya Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü (LMSŞT) adlı təsisat yaradılır. LMSŞT özündə maraqlı tərəflərdən ibarət koalisiya formalaşdırmış və idarə edici orqana malikdir. LMSŞT muxtar təsisat olaraq rekvizitlərə malikdir fəaliyyətində iddiaçı və cavabdeh qismində çıxış etmək, müqavilələr bağlamaq və onları ləğv etmək, əmlak əldə etmək, həmçinin qanuni əsaslarla əldə edilən əmlaka malik olmaq, digər qurumlarla əlaqələr qurmaq, ölkədə və zəruri hallarda ölkədən kənar təsisatlar yaratmaq və onları ləğv etmək və qanunla müəyyən olunan digər funksiyaları həyata keçirmək səlahiyyətinə malikdir.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

Qanunun ayrı bir fəslə LMSŞT-nin məqsədlərinə dairdir. Digər bir fəsil LMSŞT-nin funksiya və mandatına dairdir. Qanun həmçinin LMSŞT-nin foks arenasını və əhatə etdiyi dairəni konkret olaraq müəyyənləşdirir.

Qanun LMSŞT-nin idarəetmə orqanı ilə bağlı məsələləri də tənzimləyir. Belə ki, Qanunun 6-cı maddəsi “İdarəetmə” (**management**) adlanır. Bu fəsildə LMSŞT-nin idarəedici orqanı olan Çox Tərəfli İdarəedici Qrup (Multi-stakeholders Steering Group) təsis edilir. Qanunda ÇTİQ-nin katibliyinin yaradılması və onun funksiyaları da əks olunub. ÇTİQ-nin əsas funksiyaları aşağıdakılardan ibarətdir:

- LMSŞT-nin iş planının hazırlanması və qəbulu;
- LMSŞT-nin büdcəsinin hazırlanması və təsdiqi;
- Xarici yardımların qəbuluna razılıq və onunla bağlı vəsadətə veriləməsi;
- LMSŞT-nin katibini və onun müavinini işə qəbul etmək və işdən azad etmək;
- Audit və təftiş məqsədi ilə müstəqil inzibatçının və ya müstəqil auditorun cəlb edilməsi.

Və Qanunun müəyyən etdiyi digər funksiyaları həyata keçirir.

ÇTİQ ən azı 15 nəfər üzvdən ibarətdir ki, bu tərkibə də maraqlı tərəflərin təmsilçiləri, o cümlədən hökumət, vətəndaş cəmiyyəti və şirkətlərin nümayəndələrindən ibarətdir.

ÇTİQ üzvlərindən 7 hökumət tərəfini təmsil edir. Bunların içərisində maliyyə naziri, torpaq, mədən və enerji naziri, meşələrin inkişafı üzrə strukturun idarəedici direktoru, Milli neft şirkətinin prezidenti və s. daxildir.

Vətəndaş cəmiyyətindən 4 QHT təmsilçisi və şirkətlərdən 4 nəfər təmsilçi daxildir.

Bütün üzvləri Prezident təyin edir və onların sırasından sədr və həmsədr təyin edir.

ÇTİQ üzvlərinin təyinatı zamanı Prezident vətəndaş cəmiyyəti və şirkətlərlə məsləhətləşməlidir.

Üzvlərin səlahiyyət müddəti 3 ildir və üzv istənilən vaxt ÇTİQ-ni tərk edə bilər. Eyni zamanda maraqlar konfliktə səbəbində və ya pis davranışa görə üzv ÇTİQ sıralarından xaric edilə bilər.

LMSŞT Prezidentə, Qanunverici orqana hesabat verməli və əhalini məlumatlandırmalıdır.

Hesabata aşağıdakılar daxildir:

- Ödənişlər və gəlirlər haqqında məlumatlar;
- Audit hesabatı və konsessiya və kontraktlar haqqında məlumatlar;
- LMSŞT-nin əməliyyatlara dair yekun hesabatı;

Yuxarıda iki ölkənin təcrübəsində MSŞT proseslərinin qanunvericiliklə tənzimlənməsi praktikası ilə ümumi şəkildə tanış olduq. Elə burdaca qeyd etməyi zəruri hesab edirik ki, Azərbaycanda analoji qanunun layihəsinin hazırlanması zamanı bu ölkələrin qanunvericilik təcrübəsindən bəhrələnmək mümkündür və zəruridir. Bununla belə nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycan hər iki ölkəyə nisbətən MSŞT proseslərində daha irəlidedir və onun 7 il ərzində nisbətən oturmuş praktikası mövcuddur. İkincisi, bu ölkələrə Azərbaycanın qanunvericilik sistemləri arasında ciddi fərqlər mövcuddur və bu baxımdan hər iki ölkənin müvafiq qanunvericiliyindəki müddələrin Azərbaycanın analoji qanununa transformasiyası bir çox hallarda mümkün deyildir. Eyni zamanda Azərbaycanda Dövlət Neft Fondu vardır ki, bu da analoji qanunun hazırlanmasında hər iki ölkəyə nisbətdə bir sıra ciddi fərqlərin olmasını istisna etmir.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN ARTIRILMASI ÜÇÜN SİYASƏT VARIANTLARI

MSŞT-nün tətbiq olunduğu ölkələrdə MSŞT çərçivəsində müəyyən olunan standartlar üzrə hesabatların hazırlanması, təqdim olunması, ümumiyyətlə proseslərin idarə olunması ilə bağlı hüquqi tənzimləmədə oxşar və fərqli cəhətlər mövcuddur. Biz Yuxarıda Azərbaycanda MSŞT proseslərinin tətbiqinin hüquqi əsasları, həmçinin bir sıra ölkələrin bu sahədə təcrübələrindən qısa olaraq bəhs etmişdik. Göründüyü kim ölkələrdə bu proseslərin tənzimlənməsində fərqli hüquqi rejimlər vardır. Azərbaycanda bütün proseslər hökumət qərarları və tərəflərin qoşulduqları və tərəflər üçün hüquqi öhdəliklər yaratmayan razılaşmalar və onlara əlavə olunan formalarla tənzimlənir. Lakin, MSŞT-nin tətbiq olunduğu elə ölkələr də vardır ki, onlar bu məsələləri ayrıca qanunvericilik aktı ilə tənzimləyirlər. Belə olan halda MSŞT proseslərində dünya üzrə aparıcı mövqeyə malik olan Azərbaycanda daha nələr edilməlidir? 6 illik təcrübə göstərir ki, ölkədə bu proseslərin idarə olunmasında, hökumətin və şirkətlərin hesabatlılığında, audit proseslərində çoxsaylı çatışmamazlıqlar və problemlər mövcuddur.

Mövcud olan problemlərin aradan qaldırılması və MSŞT proseslərinin daha effektiv idarə olunması üçün tənzimləyici sənədlərlə bağlı təklif olunan variantları aşağıdakı istiqamətlərə ayırmaq olar:

1. Hazırda Azərbaycanda MSŞT fəaliyyətini tənzimləyən memarandum, çoxtərəfli qrup haqqında razılaşma və digər əlavə sənədlərin təkmilləşdirilməsi yolu ilə;
2. Ölkədə şəffaflığı və informasiya əldə etməyi tənzimləyən normativ hüquqi aktlara yeni müddəaların daxil edilməsi, müəyyən müddəaların çıxarılması və digər əlavə və dəyişikliklər yolu ilə MSŞT prosesləri ilə bağlı hüquqi tənzimləməni təkmilləşdirmək;
3. Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü haqqında Qanunun qəbul olunması.

MSŞT üzrə fəaliyyətləri tənzimləyən normaların təkmilləşdirilməsi yolu ilə mövcud problemlərin həlli

2004-cü il noyabrın 24-də Bakı şəhərində hökumət, şirkətlər və Azərbaycan İctimai Birliklərinin Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası tərəfindən imzalanmış **““Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycan Respublikasında tətbiqinə dair qarşılıqlı anlaşma haqqında” Memorandum**”

ötən illər ərzində tətbiq edilmişdir. Artıq bu sənəd MSŞT ilə bağlı hazırkı prosesləri və idarəetməni tənzimləyə bilmir.

Məsələn, memorandumun 4-cü bəndində göstərilirdi ki, “Audit şirkətinin müsabiqə yolu ilə seçilməsi məqsədilə bu Memorandum üzrə Tərəflər Seçim Qrupunu təsis edəcəklər. MHŞT üzrə Komissiya, Şirkətlər Qrupu və QHT-lər Qrupu Seçim Qrupuna hər tərəfdən iki nəfər təhkim edəcəklər. Hər bir nümayəndə bir səs hüququna malik olacaqlar. Bütün qərarlar Audit Şirkətinin Seçilməsi Meyarlarına(əlavə N4) və Seçim Qrupununun Fəaliyyət Dairəsi üzrə Prosedur Qaydalarına (Əlavə N5) uyğun olaraq veriləcək”^{xvii}

Lakin hazırda audit şirkətinin seçilməsi və bir sıra digər funksiyalar 2010-cu ildən fəaliyyətdə başlamış **Çoxtərəfli Qrupun (ÇQ) funksiyalarına aid edilmişdir.:**

Çoxtərəfli qrupun təşkili və fəaliyyətinə dair razılaşmanın 13-cü bəndində göstərilir ki, “(ÇQ) MHŞT üzrə hesabatları tutuşdurən (və ya yoxlayan) audit şirkətini və ölkədə MHŞT-nin vəziyyətini qiymətləndirən audit şirkətini (validatoru) seçir və təsdiq edir”.^{xviii}

Bu və ya digər məsələlərin həllində ortaya çıxan problemlərin həlli yollarından biri kimi Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası Memaranduma əlavə və dəyişikliklərə dair razılaşma layihəsi hazırlamışdır. Bu razılaşmaya görə tərəflər daimi fəaliyyət göstərən işçi qrupun yaradılmasını təklif edirdi. Lakin hazırda bu təklif öz aktuallığını itirmişdir. Belə ki MSŞT Beynəlxalq İdarə Heyətinin təklifi ilə Azərbaycanda MSŞT üzrə Çoxtərəfli Qrup (ÇQ) yaradılmışdır və o fəaliyyət göstərir. Razılaşma layihəsinə təklif edilən digər təkliflər hesabatların verilməsinin konkretləşdirilməsi və memaranduma əlavə hesabat formalarının daxil edilməsindən ibarət idi. Ümumiyyətlə Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası memorandum tərəfi olan vaxtan etibarən MSŞT ilə bağlı daimi orqanını yaradılması təşəbbüsünü dəfələrlə irəli sürmüşdür. Bunun da əsas səbəbi ondan ibarət idi ki, MSŞT tətbiq olunan digər ölkələrin əksəriyyəti belə orqanı formalaşdırmışdır. Koalisiyanın sifarişi ilə hazırlanmış “Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü: Azərbaycan Təcrübəsi və inkişaf yolları” adlı siyasət sənədində göstərilirdi ki, “Komitənin yaradılması Hökumət komissiyasından asılıdır. Əlbəttə, ölkədəki reallıqlar belədir ki, Komissiya hətta özü belə qərara gələrsə, onu mütləq Azərbaycan prezidenti ilə razılaşdırmağa çalışacaq. Komissiya üçün Komitənin yaradılması cəlbədidirmi? Komitənin yaradılması MSŞT tələblərindən biridir və bu MSŞT İdarə heyəti, Katibliyi və əhali tərəfindən, təbii ki, rəğbətlə qarşılanacaq. Bu gün Azərbaycan yeganə ölkədir ki, bu qurumu hələ yaratmayıb. Komissiya nədən ehtiyatlanıb komitəni yaratmır?”^{xix}

Beləliklə, ölkədə MSŞT proseslərinin inkişafı və onunla bağlı fəaliyyətlərin tənzimlənməsi üçün təklif olunan siyasət variantlarından biri mövcud razılaşmaların təkmilləşdirilməsi, onlara əlavə və dəyişikliklərin edilməsi yolu ilə bu sənədlər çərçivəsində daimi fəaliyyət göstərən Komitənin (və ya başaqq adlı bir orqanın) formalaşdırılması və hesabatların verilməsi, xüsusən də fərdi hesabat sisteminin tətbiq olunması məsələlərinin həll olunmasıdır.

Mövcud olan sənədlərdə, o cümlədən memorandumda dəyişikliklərin edilməsi ilə MSŞT proseslərinin həyata keçirilməsində təkmilləşdirmələr aparılmasının müsbət və mənfi cəhətləri vardır. Müsbət cəhətlər aşağıdakılardan ibarətdir:

- Bu razılaşmalar və onlara əlavə olunan sənədlərdə dəyişikliklərin və əlavələrin edilməsi normayaradıcılığı proseslərindən kənardadır. Tərəfləri təmsil edən orqanların razılıqları əsasında həyata keçirilir. Bununla belə burada hökuməti təmsil edən tərəfin qərar qəbul etməsi üçün dövlətin ali instansiyaları ilə qeyri rəsmi razılığının alınması da istisna olunmur;
- Bir sıra dəyişikliklər artıq həyata keçirilmişdir. Bunların sırasında çoxtərəfli qrupun (ÇQ) yaradılmasını misal göstərmək mümkündür;
- Bu sənədlərə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi üçün MSŞT Beynəlxalq İdarə heyətinin təsir imkanları vardır.

Mənfi cəhətlər:

- Bu razılaşmalar və onlara əlavə olunan sənədlər tərəflər üçün hüquqi öhdəlik yaratmır və bu baxımdan razılaşmalar çərçivəsində formalaşdırılan bütün mexanizmlərin səmərəli işləməsi bir çox hallarda tərəflərin iradəsindən asılı vəziyyətdə olur;

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

- MSŞT məsələlərinin qanunvericilik səviyyəsində tənzimlənməməsi, digər maraqlı tərəfləri, o cümlədən parlamenti gəlirlər üzərində nəzarət imkanından məhrum edir;
- Razılaşmanın şərtlərini tərəflərin pozması hər hansı hüquqi və maddi məsuliyyətə gətirmir.

Mövcud Qanunvericilik atklarına əlavə və dəyişikliklərin edilməsi yolu ilə MSŞT üzrə fəaliyyətlərdə mövcud olan problemlərin həlli

Mövcud qanunvericilik aktlarında müvafiq dəyişikliklərin və əlavələrin edilməsi yolu ilə şirkətlərin və hökumətin hesabatlılığının təmin edilməsi mümkündürmü?

Əslində Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünün prinsiplərini, yəni şirkətləri hökumətlə verdikləri ödənişləri, hökumətlər isə şirkətlərdən aldıkları gəlirləri açıqlamasını, həmçinin bu məlumatlar müstəqil auditor və maraqlı tərəflərin nəzarət komitələri tərəfindən tutuşdurulmasını hər hansı formada təmin edən normativ hüquqi aktlar yoxdur.

İnformasiya Əldə Etmək Haqqında Qanun ictimai vəsaitlərə dair məlumatların əldə edilməsinə müəyyən imkanlar yaradır. Bununla belə yuxarıda şərh olunduğu kimi bu Qanun şirkətlərin malik olduqları informasiyalara çıxışı tam təmin etmir.

İnformasiya əldə etmək haqqında Qanunun bəzi maddələrinə əlavələrin və dəyişikliklərin edilməsi və ya bəzi fəsilərə maddələrin əlavə edilməsi yolu ilə şirkətlərin hökumətə verdiyi ödənişlərə dair məlumatların əldə edilməsi üçün hüquqi mehanizmlər və qaydalar yaratmaq olar.

Məsələn: Qanun 9-cu maddəsində informasiya sahiblərinin dairəsinin genişləndirilməsi və bu dairəyə ölkənin hasilat sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlərin daxil edilməsi və Qanunun 29-cu maddəsində informasiya sahiblərinin açıqlamalı olduqları informasiyalar sırasına mədəm sənayesindən şirkətlərin əldə etdiklərin gəlirlərdən hökumətə ödənilən vəsaitlərin miqdarına dair məlumatların da daxil edilməsi yolu ilə gəlirlərlə bağlı şəffaflığı qismən təmin etmək mümkün ola bilər.

Lakin bu yalnız gəlirlər barədə informasiyalar əldə etməyə kifayət edə bilər. MSŞT çərçivəsində nəzarət orqanlarının fəaliyyətini bu qanunla tənzimləmək mümkün olmayacaqdır.

Mədəm Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası tərəfindən hazırlanmış “Neft Fondu haqqında” Qanun layihəsi hazırlanmışdır. Bu layihə Neft Fondu ilə bağlı hüquqi məsələləri mükəmməl həll edə bilər. Lakin layihədə MSŞT-lə bağlı proseslərə nəzarət edən orqan, şirkətlərin gəlirlərə dair məlumatları açıqlamaq vəzifələrinə dair müddəalar yoxdur və bu müddəaların həmin layihə çərçivəsində müəyyən edilməsi əslində ölkədə mövcud olan qanun yaradıcılığı praktikası baxımından uğurlu sayıla bilməz.

Beləliklə mövcud normativ hüquqi aktlara və təqdim olunan qanun layihələrinə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi MSŞT fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsini tam təmin edə bilməyəcəkdir.

Yeni qanunun qəbulu zərurəti

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi bin neçə ölkədə MSŞT-nin tətbiqi qanunla tənzimlənir. Biz yuxarıda belə ölkələrin MSŞT ilə bağlı qanunvericilik və onun təcrübəsi ilə qısa şəkildə tanış olduq. MSŞT-nin tətbiqi sahəsində mühüm naliyyətləri olan bir ölkədə Qanun qəbulu hansı nəticələrə gətirə bilər?

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

---

1. Mədən sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü ilə bağlı proseslərin qanunvericilik vasitəsi ilə leqitimləşdirilməsi ümumiyyətlə təşəbbüsün davamlılığına və möhkəmlənməsinə xidmət edə bilər. Eyni zamanda şirkətlərin hesabat vermələri indiki kimi hüquqi öhdəlik yaratmayan memorandumla deyil, imperativ müddəalara malik olan Qanunla möhkəmlənə bilər. Belə qanuna malik ölkələrdə hesabat verməyən və ya düzgün, vaxtında verməyən şirkətlərə və hökumət orqanına sanksiyaların nəzərdə tutulduğu hallar da mövcuddur.

2. Belə bir qanunun qəbul olunması həmçinin hökumət üçün digər məsələlərlə bağlı da əhəmiyyətli ola bilər. Məsələn, hazırda iri şirkətlərə hökumətin münasibətləri beynəlxalq müqavilə statusuna malik olan müqavilələrlə tənzimlənir. Bu sahədə fəaliyyət göstərən digər sərmayəçilərlə müqavilələr də Dövlət Neft Şirkəti və ya hökuməti təmsil edən müvafiq orqanlar tərəfindən imzalanmışdır. Beynəlxalq müqavilə statusuna malik olan hasilatın pay bölgüsünə dair müqavilələr bağlanan və parlament tərəfindən ratifikasiya olunan zaman Azərbaycan dövləti indiki kimi iqtisadi gücə və siyasi pozitsiyaya malik deyildir.

Bu baxımdan müqavilə şərtlərini heç də həmişə hökumət irəli sürə bilmirdi, əksinə bir çox müddəalar vardır ki, şirkətlər tərəfindən diktə olunurdu.¹ Danışıqlar gedən dövrdə və müqavilələr imzalanarkən qlobal və geostrateji məsələlər, Azərbaycanın müharibə vəziyyətində olması, daxili stabilliyin kifayət qədər olmaması və s. amillər də rol oynayırdı.

Hazırda həmin müqavilələrdə hər hansı dəyişikliklər mümkün deyildir. Amma MSŞT haqqında qəbul olunmasına şirkətlər tərəfindən hər hansı maneə ola bilməz, ən azı ona görə ki, MSŞT beynəlxalq təşəbbüsdür və həmin şirkətlərin mənsub olduqları ölkələrin əksəriyyəti də bu təşəbbüsə dəstək verir.

3. Qanunun qəbulu bir neçə məsələnin həllində mühüm əhəmiyyət kəsb edə bilər və şirkətlər, hökumət üzərində konkret məsələlər qoya bilər ki, hazırda praktikada mövcud olan şəffaflıq və hesabatlılıqla bağlı olan bir sıra problemlərin hüquqi həlli mümkün olsun. Beynəlxalq öhdəlikləridən irəli gəlməyən, lakin ölkənin mədən sənayesində şəffaflığın təmin olunmasına daha da geniş imkanlar yaradan belə qanunun qəbulu həmçinin ölkənin MSŞT sahəsindəki lider mövqeyini daha da möhkəmləndirə bilər.

4. Qanunda nəzərdə tutulan idarəedici orqanın (tərəfləri təmsil edən qurumun) institusional imkanlarını genişləndirə bilər. Belə ki, Qanun həmin qurumun maliyyələşmə mənbələrini və büdcə konturlarını da müəyyən etməlidir.

5. Qanunun qəbulu icra hakimiyyəti ilə yanaşı qanunverici orqanın da MSŞT-nin tətbiqi proseslərində iştirakına şərait yarada bilər.

6. Qanun digər maraqlı tərəflərin də prosesə cəlb olunmasına imkan yarada bilər.

7. Qanun ölkədə indiyədək tətbiq olunan MSŞT praktikasında mövcud olan könüllük və imperativlik arasında olan ziddiyyəti birdəfəlik aradan qaldırar.

Qəbul olunacaq qanun yalnız mədən sənayesindən gələn gəlirlərin şəffaflığının və MSŞT tərəflərinin hesabatlılığının təmin edilməsinin hüquqi əsaslarını müəyyən etməklə kifayətlənməməlidir. Qanunda həmçinin MSŞT proseslərinin idarə olunmasının konkret mexanizmləri müəyyənləşdirilməli və prosesləri idarə edən təsisatın yaradılmasının hüquqi əsasları və mexanizmləri müəyyənləşməlidir.

---

¹ Müqavilələrin əsas məzmunu barədə hər hansı informasiya olmasa belə, bu müqavilələrin bir çox müddəalarının Azərbaycan üçün əlverişli olmaması şübhə doğurmur.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

Qanunun qəbulu bundan sonrakı proseslərdə vətəndaş cəmiyyəti iştirakçılığını da keyfiyyətə yeni mərhələyə daxil edəcəkdir. Hesabatların açıqlanması, fərdi hesabatlılıq, ümumiyyətlə MSŞT proseslərinin idarə olunması məsələlərində könüllülükdən imperativliyə keçid vətəndaş cəmiyyəti üçün həm əlverişli, həm də əlverişli olmayan şərait yarada bilər.

Əvvəla, əlverişli olmayan məqamı qeyd edək. Anoloji qanunları qəbul edən ölkələrin praktikasında (həmçinin qanun olmayan, amma MSŞT proseslərinə qoşulan bir sıra ölkələrdə də) idarəedici orqanda vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı paritet əsaslarla deyildir. Adətən belə orqanlarda dövlət hakimiyyəti qollarının iştirak payı (sayı) daha çox olur. Azərbaycanda MSŞT qanunun qəbulu hazırda bizdə mövcud olan paritetlik (Çoxtərəfli Qrupda) prinsipinin pozulmasını qaçılmaz edəcəkdir.

Belə olan həlda ölkənin vətəndaş cəmiyyəti belə güzətə getməlidirmi? Fikrimizə belə güzətə o baxımdan getmək olar ki, Qanunun qəbulu imperativliyi təmin edəcək və vətəndaş cəmiyyətinin (həm də bütövlükdə cəmiyyətin) gəlirlərə dair daha dəqiq informasiya almaq imkanını genişləndirəcəkdir. Eynizamanda, Vətəndaş Cəmiyyəti iştirakçılığı hüquqi əsaslara söykənəcəkdir. Məhz bunu biz əlverişli məqam hesab edirik. Qanunun qəbulu imperativliyi təmin edir və bu zaman vətəndaş cəmiyyəti ilə yanaşı, həmçinin bütövlükdə cəmiyyətin gəlirlərə nəzarət imkanı genişlənir və şəffaflıq artır.

Fikrimizcə Qanun ən azı aşağıdakı məsələləri əhatə etməlidir:

- MSŞT-nin məqsədləri;
- MSŞT-nin prinsipləri;
- MSŞT-nin təsis olunmasının əsasları;
- MSŞT-nin idarə olunması;
- MSŞT-nin və onun idarəedici orqanının funksiyaları və fəaliyyət arenası;
- MSŞT-nin və onun idarəedici orqanının formalaşdırılması qaydaları və prinsipləri;
- Tərəflərin hüquq və öhdəlikləri;
- Hesabatlılığa dair tələblər;
- Şəffaflığa dair tələblər;
- Məsuliyyət və sanksiyalar;
- Keçid müddəalar.

Qanun layihəsinin hazırlanması zamanı bir sıra hüquqi və praktiki əhəmiyyət kəsb edən amillərin və reallıqların nəzərə alınması zəruridir. Əks halda layihə müvafiq dövlət orqanları, biznes qurumları tərəfindən müsbət rəy almaya bilər ki, bu da onun parlament tərəfindən qəbul olunmasını şübhə altına qoya bilər.

Fikrimizcə bu amillər və reallıqlar aşağıdakılardır:

- Layihə hazırlanarkən hökumətin şirkətlərlə bağladığıları hasilatın pay bölgüsünə dair müqavilələr nəzərə alınmalıdır. Bu müqavilələrin əksəriyyəti beynəlxalq müqavilə statusuna malikdir və parlament tərəfindən ratifikasiya edilmişdir. Qanun layihəsini hazırlayarkən nəzərə almaq lazımdır ki, onun müddəaları şirkətlərlə bağlanmış müvafiq müqavilələrə zidd olmasın. Ölkə Konstitusiyasının 151-ci maddəsinə görə qanunlarla və

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

---

digər nomativ hüquqi aktlarla (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla) beynəlxalq müqavilə arasında ziddiyyət olduqda müvafiq beynəlxalq norma tətbiq olunur.

- Layihə hazırlanarkən ölkənin digər müvafiq qanunları ilə müqaisə olunmalı və layihə elə hazırlanmalıdır ki, o digər normalarla kolliziyalar yaratmasın.
- Qanun layihəsi hazırlanarkən ölkədə Neft Fondunun mövcud olması fəaktı, Neft Fondu haqqında əsasnamə, Neft Fonduna və enerji növlərinə aid olan hər hansı normativ hüquqi aktlar və ya baxılmaqda olan layihələr də nəzərə alınmalıdır.

QANUNUN QƏBULUNUN PRAKTİKİ VƏ HÜQUQİ NƏTİCƏLƏRİ

Qanunun qəbulu konkret sahədə hökumət, şirkətlər və vətəndaş cəmiyyəti qurumlarının birgə fəaliyyət və partnyorluq əlaqələrini keyfiyyətə yeni müstəviyə-hüquq müstəvisinə keçirəcəkdir. MSŞT-nin tətbiqi sahəsində üç tərəfli əməkdaşlıq leqitim əsaslarla müəyyənləşəcəkdir.

Qanun çərçivəsində formalaşacaq orqan özünüidarə funksiyalarına malik olmaqla, yalnız qanun və digər normativ hüquqi aktlar əsasında fəaliyyət göstərəcəkdir. Lakin bu orqanın tərəflərə Qanunun tələblərinə əməl etmək sahəsində göstəriş və xəbərdarlıq etmək, həmçinin sanksiya tətbiqi üçün təqdimat vermək hüququ da olacaqdır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü haqqında Qanunun qəbul olunması və qüvvəyə minməsi bir sıra ciddi hüquqi nəticələrə gətirəcəkdir. Bunlar əsasən aşağıdakılar ola bilər:

- Nazirlər Kabineti 13 noyabr 2003-cü il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycanda "Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsü"(MHŞT) üzrə hökumət komissiyası ləğv edilir və onun funksiyaları Qanun Çərçivəsində maraqlı tərəflər tərəfindən formalaşan xüsusi orqana keçir;
- Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun fəaliyyətinə xitam verilir və onun funksiyaları Qanun Çərçivəsində maraqlı tərəflər tərəfindən formalaşan xüsusi orqana keçir;
- Şirkətlərin və hökmətin hesabat vermələrinə dair tələb imperativ xarakter alır və hesabatın verilməməsi, düzgün və müəyyən olunan müddətlərdə verilməməsi hüquqi məsuliyyət yaradır.

TÖVSIYYƏLƏR

- Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü haqqında ayrıca Qanunun olması zəruridir.
- Qanun layihəsi hazırlanarkən analoji qanunları olan ölkələrin qanunvericilik təcrübəsindən bəhrələnmək mümkündür bununla belə Azərbaycanın analoji qanunu ölkənin qanunvericilik praktikası, MSŞT sahəsində əvvəlki sənədlər və onların əsasında formalaşmış praktika və strukturlar nəzərə alınmalıdır.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

- Qanun çərçivəsində yaradılacaq orqan Nigeriyada yaradılan analoji orqandan həm vəzifələrinə, həm funksiyalarına, həm formalaşma qaydalarına, həm də fəalliyət istiqamətlərinə görə xeyli dərəcədə fərqlənməlidir.
- Qanunda Neft Fondunun yeri və rolu dəqiq müəyyən edilməlidir.
- Qanun hazırlanarkən ölkənin dövlət quruluşu və hakimiyyətin bölgüsü prinsipləri nəzərə alınmalıdır. Xüsusən Qanunda nəzərdə tutulan idaredici qurumun formalaşmasında əsas rol parlamentə deyil ölkə prezidentinə verilməlidir. Bununla belə MSŞT-nin özündə və idarəedici orqanda çoxtərəflilik prinsipi özünü göstərməlidir. Bu zaman tərəflərin hüquq bərabərliyi təmin olunmalıdır. Hüquq bərabərliyi həm paritetlikdə, həm də qərarların qəbulunda və nəzarət funksiyalarında saxlanılmalıdır.

ENDNOTLAR

ⁱ Mənbə: http://www.eiti-az.org/ts_gen/azl/eiti/index.php

ⁱⁱ РУКОВОДСТВО ПО ИПДО ДЛЯ ЗАКОНОДАТЕЛЕЙ: Пути поддержки и углубления прозрачности в области ресурсов. Автор - Алисон Пол ДеШривер при участии Джона Джонсона. Мənbə: <http://eiti.org/ru/resources>

ⁱⁱⁱ Mənbə: <http://www.oilfund.az/eiti/az/content/2/2/>

^{iv} Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu. İllik Hesabat-2009: <http://www.oilfund.az/pub/uploads/6guUUB5Q.pdf>

^v РУКОВОДСТВО ПО ИПДО ДЛЯ ЗАКОНОДАТЕЛЕЙ: Пути поддержки и углубления прозрачности в области ресурсов. Мənbə: <http://eiti.org/ru/resources>

^{vi} Mənbə: http://www.eiti-az.org/ts_gen/azl/eiti/index.php

^{vii} Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası arasında MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumu. Mənbə: <http://www.oilfund.az/eiti/az/doc/1>

^{viii} Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondu Haqqında Əsasnamə. Mənbə: <http://www.oilfund.az/az/content/25/154>

^{ix} Bax: Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşma.

^x Bax: Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşma.

^{xi} Bax: Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşma.

^{xii} Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşma.

^{xiii} Azərbaycan Respublikasında mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənaye sahələrində şəffaflıq təşəbbüsünün (MHŞT) qiymətləndirilməsinə dair hesabat. Coffey international development (IPAN və PKF-nin əməkdaşlığı ilə Fevral 2009-cu ilə)

^{xiv} Azərbaycan Respublikasında ictimai informasiyaların açıqlanması və əldə edilməsinin monitorinqi. Bakı-2009. Açıq Cəmiyyət İnstitutu-Yardım Fondu və Revenue Watch Institute/

^{xv} РУКОВОДСТВО ПО ИПДО ДЛЯ ЗАКОНОДАТЕЛЕЙ: Пути поддержки и углубления прозрачности в области ресурсов. Автор - Алисон Пол ДеШривер при участии Джона Джонсона. Мənbə: <http://eiti.org/ru/resources>

^{xvi} Mənbə: <http://www.oilfund.az/eiti/az/doc/1>

^{xvii} Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası arasında MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumu. Mənbə: <http://www.oilfund.az/eiti/az/doc/1>

^{xviii} Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşma.

^{xix} Sabit Bağirov. Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü: Azərbaycan təcrübəsi və inkişaf yolları. Bakı-2007

Layihə

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIQ TƏŞƏBBÜSÜ HAQQINDA

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QANUNU

I. Ümumi müddəalar

Maddə 1. Qanunun məqsədi

Bu Qanun məqsədi neft, qaz və dağ mədən sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlərin əldə etdikləri gəlirlər və bu gəlirlərdən Azərbaycan Respublikası hökumətinə ödədikləri ödəmələr, hökumət tərəfindən həmin ödəmələrin qəbul olunması və *masrəfi* ilə bağlı olan proseslərdə şəffaflığı və hesabatlılığı təmin etməkdir.

Maddə 2. Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünə dair Qanunvericilik

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü ilə bağlı Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı müvafiq beynəlxalq normalardan, bu qanundan ibarətdir. Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunu həmçinin Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 13 noyabr 2003-cü il tarixli sərəncamına əsasən yaradılmış MHŞT üzrə Komissiya, Azərbaycan Respublikasının hasilat sənayesində (neft və qaz hasilatı) fəaliyyət göstərən yerli və xarici şirkətlər və Azərbaycan Respublikası "Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması" Koalisiyasına daxil olan qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən 2004-cü il noyabrın 24-də Bakı şəhərində imzalanmış Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycan Respublikasında tətbiqinə dair qarşılıqlı anlaşma haqqında Memarandumda əks olunmuş əsas prinsipləri və müddəaları özündə əks etdirir.

Maddə 3. Qanunun tətbiq dairəsi

Qanun neft, qaz, dağ-mədən sənayesinə aid olan bütün sahələri əhatə edir.

Maddə 4. Əsas Anlayışlar

Bu Qanunun məqsədləri üçün istifadə olunan əsas anlayışlar və onların mənaları:

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü- (MSŞT) (EITI (Extractive Industry Transparency Initiative)) təbii ehtiyatlı olan ölkələrin mədən sənayesində ödəmələr və gəlirlər üzərində şəffaflığın artırılması üzrə beynəlxalq təşəbbüs.

Hökumət komissiyası- Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsü"(MHŞT) üzrə hökumət komissiyası. MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumda hökumət tərəfindən müəyyən ediyi tərəf. Bu Qanun çərçivəsində MSŞT-nin idarəedici orqanında təmsil olunan tərəflərdən biri.

Mədən Sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlər- MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumuna qoşulan şirkətlər. Bu Qanun çərçivəsində MSŞT-nin idarəedici orqanında təmsil olunan tərəflərdən biri.

Qeyri-hökumət təşkilatlarının Mədən Sənayesində Şəffaflığın Artırılması Koalisiyası – MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumundumun tərəfindən biri olmaqla ölkənin vətəndaş cəmiyyətini təmsil edir. Bu Qanun çərçivəsində MSŞT-nin idarəedici orqanında təmsil olunan tərəflərdən biri.

Çoxtərəfli Qrup (ÇTQ)- Məgən sənayesində şəffaflıq Təşəbbüsü vəzifə və səlahiyyətlərini həyata keçirmək məqsədi ilə yaradılan, səlahiyyət və fəaliyyət dairəsi bu qanunla müəyyən edilən idarəedici orqan

Müstəqil auditor- Hər maliyyə ili başa çatdıqdan sonra hökumətin mədən sənayesindən əldə etdiyi bütün gəlirlərin ödəmə mənbələrindən ödənilən vəsaitlərlə uyğunluğunun müəyyən edilməsi üçün ÇTQ tərəfindən təyin edilən auditor şirkəti.

Validator- ölkədə MHŞT-nin vəziyyətini qiymətləndirən ÇTQ tərəfindən təyin edilən audit şirkəti.

Fərdi Hesabat-Hər maliyyə ilinin sonunda MSŞT-ya qoşulan şirkətlərin hər birinin dövlətə ödəmələri barədə məlumatları əks etdirən hesabat.

II. MSŞT-nin tətbiqinə nəzarət və idarəçilik

Maddə 5. MSŞT-nin idarəedici orqanı

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü öz fəaliyyət və səlahiyyətlərini həyata keçirmək məqsədi ilə yaradığı idarəedici orqan fəaliyyətinin bu Qanun əsasında və Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü üzrə Beynəlxalq Katibliklə əlaqələndirməklə həyata keçirir. Mədən sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünün tətbiqi məqsədi ilə onun idarəedici orqanı-Çoxtərəfli Qrup (ÇTQ) təsis olunur.

Maddə 6. ÇTQ-nin əsas vəzifələri

Məgən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü vəzifə və səlahiyyətlərini həyata keçirmək məqsədi ilə Çoxtərəfli Qrup təsis edir.

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

6.1. MSŞT-nin Çoxtərəfli Qrup (ÇTQ) vasitəsi ilə həyata keçirdiyi əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

6.1.1. Mədən sənayesində fəaliyyət göstərən bütün şirkətlər tərəfindən hökumətə edilən ödənişlərin şəffaf və prosedurlara uyğun qaydada verilməsini lazımı qaydada təmin etmək;

6.1.2. Hökumətin mədən sənayesindən əldə etdiyi gəlirlərə münasibətdə hesabatlılığını və ona nəzarəti təmin etmək;

6.1.3. Hökumətin mədən sənayesindəki şirkətlərdən əldə etdiyi gəlirlərlərin müəyyən edilməsi, ödənişi, alınması və bölgüsü zamanı bütün növ korrupsiya hallarının aradan qaldırılması üçün müvafiq tədbirlər görmək;

6.1.4. Mədən sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlərdən alınan gəlirlərdən istifadənin şəffaflığının və hesabatlılığının təmin etmək;

6.1.5. Mədən sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlərin bu qanunvericiliyə əməl etməsinə nəzarət etmək;

6.1.6. Bu qanunun tələblərini pozan və gəlirlərə dair məlumatları vaxtında və düzgün təqdim etməyən tərəflərin bu qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyətə cəlb etmək;

6.1.7. Mədən Sənayesində şəffaflyq təşəbbüsü prinsiplərinin tətbiqini təmin etmək;

6.1.8. Bu qanundan irəli gələn digər məsələləri həll etmək.

Maddə 7. ÇTQ-nin əsas funksiyaları və səlahiyyətləri

7.1. Çoxtərəfli Qrup (ÇTQ) aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir.

7.1.1. Mədən sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlərin hesabatlılığının və şəffaflığının təmin edilməsi üçün prosedur və çərçivələri müəyyən edir.

7.1.2. Hökumətin mədən sənayesi sahələrindən əldə etdiyi gəlirlərin açıqlanması və hökumət hesabatlarının formalarını və çərçivələrini müəyyən edir;

7.1.3. Şirkətlərin kommərsiya maraqlarına toxunmadan onların ölkədəki fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədi ilə əldə etdikləri topaq sahələrinin, daşınmaz əmlakın və digər materialların əldə edilməsi məqsədi ilə həyata keçirdikləri xərclər və satınalmalar üzrə məlumatları qiymətləndirir və müvafiq rəy hazırlayır.

7.1.4. Şirkətlərin həyata keçirdiyi layihələrin maya dəyirənə, hasil etdikləri məhsulların emalı, nəqli və satışı ilə bağlı xərclərə dair dəqiq məlumatları tələb edir və qiymətləndirir.

7.1.5. Hər maliyyə ili başa çatdıqdan sonra hökumətin mədən sənayesindən əldə etdiyi bütün gəlirlərin ödəmə mənbələrindən ödənilən vəsaitlərlə uyğunluğunun müəyyən edilməsi üçün müstəqil auditor təyin edir.

7.1.6. Ölkədə MHŞT-nin vəziyyətini qiymətləndirən audit şirkətini (validatoru) seçir və təsdiq edir. Validator üçün nəzərdə tutulan ödənişləri müəyyən edir.

7.1.7. ÇTQ-nin illik büdcəsini hazırlayır

7.1.8. ÇQ-nin illik fəaliyyət planını hazırlayır və təsdiq edir

7.1.9. MSŞT-nin effektiv tətbiqi üçün siyasəti və strategiyanı müəyyənləşdirir.

7.1.10. ÇTQ-nin yanında işçi qruplar yaradır və onların fəaliyyətinə xitam verir

7.1.11. MHŞT üzrə hesabat formalarını təkmilləşdirir və təsdiqləyir.

7.1.12. Təşəbbüsün inkişafı və təkmilləşdirilməsi barədə təkliflərlə çıxış edir, MHŞT-nin tərəflərinə, beynəlxalq təsisətlərə müraciətlər edir və tövsiyələr hazırlayır.

7.1.13. Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumuna dəyişiklər və əlavələr üzrə təkliflər hazırlayır.

7.2. Auditorun və validatorun seçilməsi ÇTQ tərəfindən hazırlanan və təstiq olunan seçim meyararı əsasında həyata keçirilir.

Maddə 8. ÇTQ tərəfindən sorğuların verilməsi

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

8.1.Səlahiyyətlərini həyata keçirmək məqsədi ilə ÇTQ aşağıdakı istiqamələr üzrə şirkətlərə və hökumətə sorğular təqdim edir

8.1.1.Şirkətlərin hasil etdikləri xammalın maya dəyərində dair məlumatlarla bağlı;

8.1.2.Şirkətlərin xammalın satışı ilə bağlı əldə etdiyi razılaşmaları və satış qiymətlərinə dair məlumatları

8.1.3.Hökumətin şirkətlərdən aldığı ödəmələrə dair differensasiya olunmuş məlumatları

8.1.4.Şirkətlərin Azərbaycan Respublikasının ərazisində, o cümlədən Xəzər dənizinin şelfində kəşfiyyat, hasilat, emal və nəql məqsədi ilə əldə etdiyi sahələrə (torpaq sahələri, şelf ərazisi və s.) görə etdiyi ödənişlər və onların məbləğlərinə dair məlumatlar.

8.1.5.Fərdi hesabatların və hökumət hesabatının dəqiqliyinin müəyyən edilməsi üçün zəruri olan digər məlumatları.

8.2. ÇTQ tərəfindən müvafiq sorğu yazılı şəkildə təqdim edilir. Sorğunu alan tərəf 1 ay müddətində sorğuda qoyulan sualları dəqiq və təstiqləndirən sənədlər əlavə edilməklə təqdim etməlidirlər. Həmin müddət ərzində məlumatın verilməsi mümkün olmadıqda sorğunu almış tərəf yazılı şəkildə əsaslandırmaqla müddətin ağılabatan müddətdə uzadılmasını xahiş edə bilər.

8.3. Verilən məlumatlarda kommersion sirləri varsa məlumatı verən tərəfin tələbi əsasında ÇTQ İcraçı direktoru bu sirlərin yayılmaması üçün öhdəlik məktubu təqdim edir.

Maddə 9. ÇTQ-nin büdcəsi aşağıdakılardan ibarətdir

9.1. ÇTQ nin büdcəsi və Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən ÇTQ-nin təqdim etdiyi smeta nəzərə alınmaqla təsdiq edilir. ÇTQ-nin büdcəsi üçün vəsait Dövlət Neft Fondunun vəsaitlərindən ayrılır.

9.2. ÇTQ hər il oktyabr ayının 30-a dək büdcəyə dair təkliflərini İcraçı direktor vasitəsi ilə Prezidentə təqdim edir.

9.3. ÇTQ-nin digər vəsaitlərdən istifadə imkanları

9.3.1. ÇTQ tədbirlərin, layihələrin həyata keçirilməsi məqsədi ilə ölkə və xarici ölkə donorlarından əvəzi ödənilməyən vəsaitlər ala bilər. Belə vəsaitlər alınarkən maraqlar konfliktli nəzərə alınmalıdır.

Maddə 10. Çoxtərəfli Qrupun Tərkibi

10.1. Çoxtərəfli Qrupun tərkibi maraqlı tərəflərin irəli sürdüyü namizədlərdən ibarətdir.

Çoxtərəfli Qrupun üzvlərini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 4 il müddətinə təyin edir.

10.2. Çoxtərəfli Qrupun tərkibi 15 nəfərdən ibarətdir. Çoxtərəfli Qrupun namizədlər aşağıdakı qaydada və sayda irəli sürülür;

10.2.1.Memorandum tərəfi olan şirkətlərin səlahiyyətli nümayəndələrinin yığıncağı tərəfindən-3 nəfər;

10.2.2.Memorandum tərəfi olan QHT Koalisiyasının idarəedici orqanı tərəfindən-3 nəfər;

10.2.3.Həmkarlar İttifaqlarının Milli Orqanının tərəfindən-2 nəfər;

10.2.4.Hökumət Komissiyası tərəfindən-3 nəfər;

10.2.5.Parlament tərəfindən-Milli Məclis üzvü olan- 2 nəfər;

10.2.6.Namizədliyi Dövlət Neft Fondu Tərəfindən irəli sürülən ekspertlər-2 nəfər.

10.3. Dövlət Neft Fondunun İcraçı Direktoru tutduğu vəzifəyə uyğun olaraq Çoxtərəfli Qrupun üzvü sayılır və onun icraçı direktorudur. **O hökumət Komissiyası tərəfindən təqdim olunan 3 nəfərdən biridir.**

10.4. Çoxtərəfli Qrup üzvlüyünə namizəd irəli sürülmüş şəxslərin siyahısını Azərbaycan Respublikası Prezidentinə Dövlət Neft Fondunun İcraçı Direktoru təqdim edir.

10.5. Namizədlərin irəli sürülmə qaydalarını tərəflər özü müəyyən edir.

Maddə 11. Çoxtərəfli Qrup üzvünün fəaliyyətinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi və yeni üzvün təyin olunma qaydaları

- 11.1. ÇTQ üzvünün fəaliyyətinə vaxtından əvvəl xitam aşağıdakı hallarda verilir.
- 11.1.2. ÇTQ üzvü öz arzusu ilə üzvlükdən çıxmaq barədə yazılı ərizə təqdim etdikdə;
- 11.1.3. ÇTQ üzvü bu qanunu tələblərinə uyğun gəlmədiyi müəyyən edildikdə;
- 11.1.4. Fəaliyyət qabiliyyətsizliyi və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyəti məhkəmə tərəfindən müəyyən edildikdə;
- 11.1.5. Məhkəmənin qərarı ilə itikin düşmüş və ya vəfat etmiş elan edildikdə;
- 11.1.6. Barəsində cinayət işinə bəraətverici əsaslar olmadan xitam verildikdə, habelə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş ittiham hökmü və ya tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqinə dair məhkəmə qərarı olduqda;
- 11.1.7. Ardıcıl olaraq 3 dəfə üzürsüz səbəbə görə ÇTQ-nın iclaslarında iştirak etmədikdə;
- 11.1.8. Bu qanunun və MSŞT çərçivəsində qəbul olunmuş sənədlərdə əks olunan tələbləri ciddi şəkildə pozduqda;
- 11.1.8. Tərəflərdən biri onu geri çağırıqda;
- 11.2. 11-ci maddənin 1.2., 1.4., 1.5., 1.6., və 1.8. maddələrinə göstərilən əsaslarla ÇTQ üzvünün fəaliyyətinə xitam ÇTQ-nın yığıncağında sadə səs çoxluğu ilə, 1.3., 1.7. maddələrində göstərilən hallarda isə üçdə iki səs çoxluğu ilə xitam verilir.
- 11.3. ÇTQ üzvünün fəaliyyətinə xitam verilmənin nəticələri.
- 11.3.1. ÇTQ-nın icraçı direktoru fəaliyyətinə xitam verilmiş üzvün təmsil olunduğu tərəfə yığıncaqdan sonra 7 gün müddətində yazılı məktub göndərərək yeni namizəd irəli sürməyi təklif edir. Tərəf məktubu aldıqdan sonra 10 gün müddətində yeni namizədin adını yazılı məktubla ÇTQ katibliyinə təqdim edir. İcraçı direktor isə öz növbəsində onun namizədlinin təstiqləndirilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinə təqdimat göndərir.

Maddə 12. Çoxtərəfli Qrup yığıncaqları və onun keçirilmə qaydaları və qərarların qəbul olunma qaydası

- 12.1. ÇTQ-nın yığıncaqları zərurət olduqda, lakin hər rübdə bir dəfədən az olmamaqla icraçı direktor tərəfindən çağırılır.
- 12.2. Tərəflərdən ən azı birinin tələbi ilə növbədən kənar yığıncaq çağırılır. Bunun üçün tərəflərdən ən azı biri növbədən kənar yığıncağın çağırılması ilə bağlı icraçı direktora yazılı təqdimat verir. Təqdimatda yığıncağın çağırılmasını zəruri edən hala dair müddəalar, həçinin yığıncaq gündəliyinə dair təkliflər əks olunmalıdır.
- 12.3. Bütün tərəflərin təmsilçiliyi təmin olunduqda və ÇTQ-nın 7 üzvü iştirak etdikdə yığıncaq səlahiyyətli sayılır və səlahiyyətinə aid olan bütün məsələlərə dair qərar qəbul etmək iqtidarında olur.
- 12.4. Yığıncaqlar bir qayda olaraq açıq keçirilir və zərurət olduqda yığıncağa kənar ekspertlər və müəssisələr dəvət oluna bilər.
- 12.5. ÇTQ-nın iş qaydası və yığıncaqların keçirilməsinə dair təfəsilat ÇTQ tərəfindən təstiqləndirilməklə müəyyən olunur.
- 12.6. *ÇTQ da iştirak edən hər bir üzvü səsvermə hüququna malikdir və o qərarların qəbulu zamanı fərdi mülahizələri əsasında səs verir.*

Maddə 13.Çoxtərəfli Qrup üzvünün təminatları

13.1.Çoxtərəfli Qrupun üzvləri fəaliyyətlərinə görə əmək haqqı almırlar. Onla ictimai əsaslarla fəaliyyət göstərlər.

13.2. Çoxtərəfli Qrupun üzvünə ÇTQ-nin tədbirlərində iştirak üçün çəkdiyi xərclərin əvəzi (ezamiyyə xərcləri, nəqliyyat, rabitə vasitələrindən istifadə və s.) ödənilir. ÇTQ üzvlərinin təminatları və xərclər smetası ÇTQ-nin yığıncağında qəbul olunmuş əsasnaməi ilə tənzimlənir.

Maddə 14.Fərdi hesabatlar və hökumət hesabatı

14.1. Mədən sənayesi sahəsində fəaliyyət göstərən şirkətlər hər il mart ayının 15-dək ÇTQ yə fərdi hesabat təqdim edir. Fərdi hesabatın forması və məzmununa dair tələbləri ÇTQ tərəfindən müəyyən edilir.

14.2. Hökumət hər il mart ayının 15-dən gec olmayaraq ÇTQ-yə dfferensasiyalaşdırılmış və ümumiləşdirilmiş hesabat təqdim edir. Hesabatın florma və məzmununa dair tələbləri ÇTQ müəyyən edir.

Maddə 15. Müstəqil Auditorun vəzifəsi

15.1.Müstəqil auditori ÇTQ-nin təstiq etdiyi qayda və prosedurlar əsasında auditit həyata keçirir və hazırladıqları hesabatı ÇTQ-yə təqdim edirlər. Audit şirkətlərin fərdi hesabatları və hökumətin təqdim etdiyi differensasiyalaşdırılmış və ümumiləşdirilmiş hesabatlar əsasında həyata keçirilir.

15.2. Müstəqil Auditor ... müddətində ÇTQ tərəfindən ona təqdim edilən fərdi hesabatları və hökumət hesabatını tütüsdürərək hesabat hazırlayır və onu ÇTQ-yə təqdim edir. ÇTQ sənədlə razılaşmadıqda iradlarla birgə onu yenidən auditora təqdim edir. Auditor ...gün müddətində ÇTQ-nin iradları üzrə araşdırma apararaq hesabatda düzəlişlər edir və ya öz əsaslandırılmış rəyini əvvəlki redaksiyada olan hesabata əlavə edərək ÇTQ-yə təqdim edir.

Maddə 16. ÇTQ-nin Hesabatları açıqlamaq vəzifəsi

ÇTQ Auditorun hesabatını rəsmi veb sahifəsində yerləşdirir. Hesabat həmçinin Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə, Milli Məclisə və Hesablama palatasına təqdim edilir.

Maddə 17. Validatorun vəzifəsi

Ölkədə MHŞT-nin vəziyyətini qiymətləndirən audit şirkətini (validatoron) vəzifləri və audit keçirmə qaydaları MSŞT-nin Beynəlxalq Katibliyi tərəfindən müəyyən edilən qaydalar əsasında həyata keçirilir.

Maddə 18. Qanunun tələblərinin pozulmasına görə məsuliyyət

18.1. MSŞT-yə qoşulan şirkət tərəfindən fərdi hesabatın müəyyən edilmiş vaxt çərçivəsində təqdim edilməməsi, fərdi hesabatda məqsədyönlü şəkiddə və ya səhlənkarlıq nəticəsində qeyri dəqiqliyə yol verilməsi, ÇTQ-tərəfindən şirkətlərə bu Qanun çərçivəsində verilən sorğuların vaxtında cavablandırılmaması, sorğuya verilən cavabda məqsədyönlü şəkiddə və ya səhlənkarlıqla təhriflərə və qeyri-düzgün məlumatlara yol verilməsi hesabatı təqdim edən və ya

MƏDƏN SƏNAYESİNDƏ ŞƏFFAFLIĞIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK ƏSASLARI

---

sorğunu cavablandırmalı olan şirkətə və vəzifəli şəxslərə qarşı cərimə sanksiyasının tətbiqinə əsas verir.

18.2. ÇTQ şirkətlərin və vəzifəli şəxslərin cərimə edilməsi ilə bağlı məhkəməyə təqdimat verir. Məhkəmənin qərarı ilə şirkətlər və vəzifəli şəxslər üçün tətbiqi üçün cərimələrin miqdarı İnzibati Xətalər Məcəlləsi ilə müəyyən edilir.

Maddə 19. Keçid müddəalar

19.1.ÇQ-yə üzvlərin təyin olunması üçün tərəflərin təqdim etdiyi namizədləri ilk dəfə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə Dövlət Neft Fondunun İcraçı direktoru təqdim edir. Növbəti seçkilərdə isə təqdimat səlahiyyət müddəti başa çatmaqda olan tərkibin icraçı direktoru tərəfindən həyata keçiriləcəkdir.

19.2.Bu Qanuda nəzərdə tutulan orqanlar formalaşana qədər MHŞT-nin Azərbaycanda tətbiqinə dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumu və Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaflıq Təşəbbüsünün Azərbaycanda tətbiqinə dair Çoxtərəfli Qrupun təşkili və fəaliyyəti haqqında Razılaşma əsasında yaradılan Çoxtərəfli qrup fəaliyyətini davam etdirir.